

Göteborgs Universitet
Institutionen för journalistik, medier och kommunikation
Journalistikprogrammet
Journalistikgranskning 15 hp
Hösten 2014

Det Andra Afrika

En kritisk diskursanalys av SVT:s Korrespondenternas representation av Afrika

UNIVERSITY OF
GOTHENBURG

Författare: Emelie Rosén
Handledare: Jenny Wiik

Abstract

Discussions of structural racism has now moved to the forefront of the Swedish society, and many researchers have sought to understand what form it takes, how it is manifested, how it is exploited and challenged. At the core of this debate we find the media, and its logic embedded with mechanisms of simplification and polarization.

Media is our key source of knowledge and information, why it also affects our norms, beliefs and preconceptions. Media thus has the power to mediate, amplify or challenge how we conceptualize the world, and subsequently our (unconscious) racist beliefs.

To investigate how media content is influenced by underlying colonial or racist assumptions and stereotypes thus becomes a way to investigate our understanding of reality.

In accordance with postcolonial thought, structural and symbolic racism is embedded in language and hidden in images, and surface in the form of domination and feminization, and the portrayal of the subaltern 'Other' as passive and irrational.

This paper thus departs from postcolonial theory and media logic to undercover hidden patterns of structural, symbolic and historically contingent racism in one of Sweden's most prominent in-depth foreign TV-magazines, namely *Korrespondenterna*.

Adopting Critical Discourse Analysis (CDA), this paper explores to what extent racist and colonial stereotypes are reproduced and/or challenged in *Korrespondenterna*'s representation of Sub-Saharan Africa.

In line with postcolonial theory it is found that historically contingent racialized stereotypes are prevalent in *Korrespondenterna*, and that tendencies of portraying Africa and Africans as passive, feminine and irrational are prevailing.

It is thus argued that media logic, imbedded with mechanisms of simplification, polarization and intensification, contributes to the use of colonial stereotypes in media, and thus to the mediation of structural and symbolic racism.

INLEDNING	3
MATERIAL	5
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
TIDIGARE FORSKNING OCH TEORIANKNYTNING	5
KRITISK DISKURSANALYS	6
MULTIMODALITET FÖR KRITISK DISKURSANALYS	8
SEMIOTISK BILDANALYS I KRITISK DISKURSANALYS.....	8
MENTALA MODELLER OCH MYTER.....	9
MEDILOGIK	10
INTERNATIONELL JOURNALISTIK.....	13
REPRESENTATIONEN AV AFRIKA.....	15
STEREOTYPER.....	16
POSTKOLONIALISM	17
INTERNATIONELL MEDIEFORSKNING OM MINORITETER	19
SVENSK MEDIEFORSKNING OM MINORITETER	21
METOD OCH MATERIAL	22
MATERIALETS AVGRÄNSNING	22
METOD	23
OPERATIONALISERING.....	25
RESULTAT OCH ANALYS	26
PROGRAMMENS FORM	26
PROGRAM A, DEN AFRIKANSKA ISLAMISTEN	27
PROGRAM B, SOFT POWER	39
PROGRAM C, DEN SISTA DROPPEN	45
GENERELLA IAKTAGELSER.....	50
DISKUSSION	53
SAMMANFATTNING	56
FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING	56
KÄLLFÖRTECKNING	58
BÖCKER	58
VETENSKAPLIGA ARTIKLAR.....	60
ÖVRIGA KÄLLOR.....	61
ANALYSMATERIAL.....	63
APPENDIX	64
ANALYSSCHEMA 1.....	64
ANALYSSCHEMA 2.....	65

Inledning

I dag pågår en livlig debatt om den strukturella rasismen i Sverige. Lilla hjärtat, Lucia-Astrid, Sverigedemokraterna, Tintin i Kongo, chokladbollar och Pippi Långstrump. Det ger oss ständigt anledning att diskutera rasismen i samhället. Den undermedvetna och strukturella rasismen debatteras när Anna Hedenmo i sin partiledarutfrågning frågar Sverigedemokraternas partiledare vem som ska städa våra arbetsplatser, när Jonas Hassen Khemiri skriver ett öppet brev till Beatrice Ask om den rasism han har utsatts för, och när vi analyserar skillnaden i arbetslöshet och bostadssituation för personer med svensk respektive utländsk bakgrund. Men hur ska rasismen förstås och undersökas?

Media är ofrånkomligen vår viktigaste informationskälla från de områden som ligger utanför våra direkta upplevelser. På så sätt skapar media den verklighet vi har att tillgå.¹ Att undersöka hur mediernas innehåll färgas av underliggande antaganden och stereotyper blir således viktigt eftersom vi samtidigt undersöker vår skapade verklighet. Det är ett sätt att analysera hur rasismen reproduceras, cementeras och ifrågasätts i vårt samhälle.

I Public Service sändningstillstånd fastslås att programverksamheten ska bedrivas utifrån ”ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv”.² Frågan om hur rasism reproduceras eller ifrågasätts i programmens innehåll blir således än mer relevant.

Public Service-kanalerna är ett undantag på den svenska mediemarknaden som annars domineras av kommersiella medieföretag. De senaste decennierna har debatten om den ökade mediekommersialiseringen varit livlig. Kommersialiseringen innebär ett ökat fokus på vinstintresse, till skillnad från exempelvis ett partipolitiskt intresse som var mer framträdande i Sverige under första halvan av 1900-talet.³ Men det innebär också ett ökat fokus på publiken då medierna konkurrerar om publikens intresse. Det här är ett faktum som även Public Service måste förhålla sig till, inte minst sedan 1990-talet när monopolet på radio och tv avskaffades.⁴

Den ökade konkurrensen och den kommersialiserade mediemarknaden leder till en utveckling från att mediernas innehåll har haft en tonvikt på samhällsorienterad information till att allt mer bestå utav underhållning.⁵ Att det även leder till en medievridning har också

---

¹ Elliot, Deni, *Images that injure: pictorial stereotypes in the media*, Praeger, Westport, 1996, s. 6.

² Kulturdepartementet, Regeringen, ”Sändningstillstånd för Sveriges Televisions AB”, 2013, <http://www.svt.se/omsvt/fakta/public-service/article1713807.svt/binary/Sändningstillstånd%202014%20-%202019>, Hämtat: 2014-10-23.

³ Strömbäck, Jesper & Jönsson, Anna Maria, ”Nyheter i konkurrens – journalistikens kommersialisering?” Paper presenterat vid Den 17:e Nordiska Medieforskarkonferensen, Ålborg, 2005, s. 10.

⁴ Ibid., s. 11.

⁵ Allern, Sigurd, ”Journalistiken och kommersialiseringen”, i (red. Nord, Lars & Strömbäck, Jesper), *Medierna och demokratin*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012 s. 237.

underbyggs i flera studier.⁶ Medievidning kan beskrivas som användandet av tekniker som tillspetsning, förenkling, polarisering, intensifiering, konkretisering och personifiering som ska leda till att innehållet blir mer aptitligt för publiken.⁷ Det är tekniker som förstärker strävan efter material med betoning på sensation och konflikt.⁸

Invecklade nyheter tenderar att väljas bort till förmån för de som är enklare att förstå och beskriva, vilket också främjar förenklade stereotyper som upprätthåller en rasistisk diskurs.⁹ Men möjligheten att på ett gripande sätt förklara även mer komplicerade skeenden är avsevärt större i ett fördjupande program på en halvtimme eller till och med en timme, än på ett nyhetsinslag på en eller två minuter. Public Services fördjupande program från utlandet, med sina egna korrespondenter som har längre erfarenhet från områdena, har här möjligheten att balansera den medielogik som tidigare studier har visat leder till förenkling, stereotypisering och polarisering.¹⁰ Så i vilken utsträckning sker det?

I den här studien undersöks hur Sveriges Television (SVT) representerar Afrika i det fördjupande utrikesmagasinet Korrespondenterna. *Reproduceras* eller *utmanas* koloniala stereotyper? Vilka diskurser är dominerande?

Rasism och kolonialism är tätt sammanvävt och bygger på samma typ av myter och stereotyper för att framställa en grupp människor som underordnad. Gemensamt är exempelvis en tydlig retorik som bygger på ”Vi” och ”Dom” och att Den Andre framställs som känslostyrd, svag, irrationell, primitiv och ociviliserad. Homi K. Bhabha skriver att kolonialism är:

[A] form of discourse crucial to the binding of a range of differences and discriminations that informs the discursive and political practices of racial and cultural hierarchization.¹¹

Således utgår den här studien från en postkolonial förståelse av representation med den kritiska diskursanalysen som verktyg.

---

⁶ Ibid., s. 246.

⁷ Ibid., s. 246.

⁸ Ghersetti, Marina, ”Journalistikens nyhetsvärdering”, i (red. Nord, Lars & Strömbäck, Jesper), *Medierna och demokratin*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s. 208-214.

⁹ Ibid., s. 214.

¹⁰ Strömbäck, Jesper, *Makt och medier: samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska maktavarna*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 157.

¹¹ Bhabha, Homi K., *The location of culture*, Routledge, London, 1994, s. 6.

Material

Korrespondenterna är SVT:s utrikesmagasin. Programmet sänds normalt med en vår- och en höstsäsong på tio program vardera. Programmet består vanligtvis av tre olika reportage på samma tema från olika delar av världen.¹²

SVT har 16 egna korrespondenter stationerade utrikes, dessutom arbetar ungefär lika många utrikesreportrar och programledare för utrikesmaterial med sin bas i Stockholm.¹³

Korrespondenterna började sändas år 2008 och sedan dess har ungefär 130 program sänts.¹⁴

Syfte och frågeställningar

Diskurser inom elitinstitutioner har identifierats som kärnan av den nya rasismen som tar sig symboliska, strukturella men också dolda former.¹⁵ Av dessa elitinstitutioner har media en särställning när det gäller makten över den gemensamma verkligheten.¹⁶ Den här studien kan således bidra med ny kunskap om en av samhällets mest omdebatterade frågor – rasismen.

Studiens syfte är att undersöka hur SVT:s Korrespondenterna representerar Afrika. Vilka diskurser är dominerande? *Reproduceras* eller *utmanas* koloniala stereotyper?

Undersökningen söker även finna mönster för i *vilka sammanhang* som rapporteringen tenderar att reproducera respektive utmana koloniala stereotyper.

Studiens frågeställningar lyder som följer:

1. Vilken roll får de framträdande aktörerna spela och vilka aktörer kommer inte till tals?
2. Hur behandlas etnicitet och andrafiering?
3. Hur samspekar de olika modaliteterna (så som ljud, ljus, bild, tal, grafik, översättning) i skapandet av den rådande diskursen?

Tidigare forskning och teori anknytning

Nedan följer en genomgång av för studien relevanta teorier och relevant forskning. Vi tar avstamp i den kritiska diskursanalysen då den utgör både den teoretiska och metodologiska

---

¹² Sveriges Television, Korrespondenterna, "Om Korrespondenterna", <http://www.svt.se/korrespondenterna/>, Hämtat: 2014-12-05.

¹³ Sveriges Television, Nyheter, "Här är SVT:s korrespondenter", <http://www.svt.se/nyheter/varlden/har-ar-vara-korrespondenter>, Hämtat: 2014-12-05.

¹⁴ Kapadia, Saam, projektledare Korrespondenterna, telefonintervju, 2014-12-05.

¹⁵ Dijk, Teun Adrianus van, *Racism and the press*, Routledge, London, 1991, s. 6, 28, 39-43; Cottle, Simon, *Ethnic minorities and the media: changing cultural boundaries*, Open University Press, Buckingham, 2000, s. 5, 11.

¹⁶ Cottle, s. 2.

utgångspunkten. Eftersom diskursanalysen till karaktären är både teori och metod kommer vissa metoddelar behandlas redan här. Metodens operationalisering återfinns dock under kapitlet Metod och Material på sida 22.

KRITISK DISKURSANALYS

I den kritiska diskursanalysen utgår forskaren från att sociala liksom kulturella processer och strukturer har en delvis lingvistisk-diskursiv karaktär. Diskursen är både konstituerande och konstituerad. Språkbruket analyseras i kontexten av det sociala sammanhanget som bland annat består av den uppsättning diskurser som återfinns, diskursordningen, men även externa faktorer som exempelvis ekonomiska betingelser. Inom kritiska diskursanalyser menar en också att de diskursiva praktikerna bidrar till att skapa och reproducera maktförhållanden mellan olika grupper, och således fungerar ideologiskt. Diskursiva praktiker konstituerar den sociala världen.¹⁷ Makt består av att både definiera och producera världen.¹⁸

Definitionen av diskurs blir således central. Diskurs menas här som ”ett sätt att tala som ger betydelse utifrån ett bestämt perspektiv.”¹⁹ Diskursen bidrar till att konstituera både sociala identiteter, relationer och kunskaps- och betydelsesystem.²⁰

I den kritiska diskursanalysen ses varje språkbruk som en kommunikativ händelse som kan delas upp i tre dimensioner och som analyseras stegvis. Först utgår en från den diskursiva praktiken, sedan från texten och slutligen från den sociala praktiken.²¹

Vokabulär, grammatik, sammanhang mellan olika satser, överflödiga information, val av aktörer, vilka karaktärsdrag som lyfts fram och hur information värderas är exempel på komponenter som analyseras i den textuella analysen. Exempelvis kan ett ordval säga mycket om vem som har kontroll, och vilken relation objektet som beskrivs har med så väl journalist som med mediekonsument.²²

Det centrala målet blir att kartlägga förbindelser mellan språkbruk och social praktik.²³ På så sätt ser vi hur diskursen kan reproducera olika maktstrukturer som exempelvis konstituerar rasism, och således fungerar ideologiskt.

Här bör vi åter stanna för att säkerställa våra definitioner av viktiga begrepp. Med ideologi menas här ”en samling idéer som tillsammans konstituerar en tro eller övertygelse om

---

¹⁷ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 67.

¹⁸ Börjesson, Mats & Palmblad, Eva, *Diskursanalys i praktiken*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2007, s. 71.

¹⁹ Jørgensen & Phillips, s. 72.

²⁰ Ibid., s. 73.

²¹ Ibid., s. 74-77.

²² Dijk, 1991, s. 211.

²³ Jørgensen & Phillips, s. 76.

någonting.”²⁴ En ideologi kan vara tydligt framträdande och uttalat som ett feministiskt inslag, men det kan också vara dolt. Den diskurs som är i hegemoni blir lätt osynlig, när ”ett vinklat maktintresse framträder som neutral och okontroversiell information har vi att göra med ideologi”.²⁵

I analysen av den sociala praktiken ser vi på en handling, ett skeende eller ett uttryck ur ett dubbelt perspektiv. Både utifrån den konkreta situationen, men också utifrån hur den är institutionaliserad och socialt förankrad, således kan vi också finna viss regelbundenhet. När analysen av studiens material sker utifrån den sociala praktiken letar vi inte bara förklaringsmodeller inom diskurser, utan också i icke-diskursiva praktiker så som ekonomiska betingelser.²⁶

När den sociala praktiken analyseras studerar en också vad den diskursiva praktiken ingår i för diskursordning. Med diskursordning menas det nät av diskurser som finns och hur de förhåller sig till varandra.²⁷

Hur olika diskurser används inom och mellan olika diskursordningar utgör interdiskursiviteten.²⁸ Det här blir relevant då framstående forskare inom den kritiska diskursanalysen, så som Norman Fairclough, menar att hög interdiskursivitet tyder på förändring medan låg interdiskursivitet tyder på ”reproduktion av det bestående.”²⁹

Ett annat viktigt begrepp inom diskursanalysen är *intertextualitet*. Det är kärnan av att man ser på diskurs med ett dialektiskt förhållningssätt, som både konstituerande och konstituerat. Eller som Julia Kristeva uttrycker det:

Intertextualitet hänvisar till historiens inverkan på en text och till textens inverkan på historien genom att texten bygger på tidigare texter och därmed bidrar till historisk utveckling och förändring.³⁰

För att konkretisera den kritiska diskursanalysen för den aktuella studien: De diskursiva praktikerna utgör en diskursordning som tillsammans med genren fördjupande utrikesreportage i tv kan förstås i ljuset av den bredare sociala praktiken som här utgörs av bland annat mediernas kommersialisering och rasism.

---

²⁴ Berglez, Peter, ”Kritisk diskursanalys”, i (red. Ekström, Mats & Larsson, Larsåke), *Metoder i kommunikationsvetenskap*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010, s. 268.

²⁵ Ibid., s. 269,

²⁶ Jørgensen & Phillips, s. 25, 75-76.

²⁷ Ibid., s. 90

²⁸ Ibid., s. 77

²⁹ Ibid., s. 87

³⁰ Ibid., s. 78

MULTIMODALITET FÖR KRITISK DISKURSANALYS

Diskursanalyser har en tendens att läsa bilder som text, medan den här analysen fokuserar på text och bild samt dess samspel med varandra och med ytterligare element. I tv är det audiovisuella samspelet avgörande. Det behöver således sägas några ord om multimodalitet.

Multimodalitet utvecklades som begrepp inom medieforskningen i slutet av 90-talet av Gunther Kress och Theo van Leeuwen i en strävan efter att förstå hur olika element samspelar för att skapa betydelse.³¹ Ljud, grafik, bild, röst, färger, ljus och gester kan tillsammans blottlägga underliggande ideologier och diskurser.³² I den här studien sker därför ingen strikt uppdelning för när och hur olika element analyseras utan fokus ligger på samspelet.

Nedan följer en utveckling av den semiotiska bildanalysen inom diskursanalysen.

SEMIOTISK BILDANALYS I KRITISK DISKURSANALYS

Bilder i massmedier har traditionellt fått en roll av verifiering. De har upplevts som objektiva till skillnad från texten som upplevs som medierad.³³ Bilden blir således det fönster som garanterar sanningen.

Detta skapar en illusion då urvalet av bilder, fokus, avstånd, ljus, blickriktningar och val av huvudaktörer eller -objekt i bilden självklart ger oss en medierad verklighet precis som texten gör.³⁴ Genom att undersöka vilka bilder som får dominera i medierna kan vi också spåra större ideologier, kulturer och diskurser.

Allmänt har bilder i massmedier används som generella symboler som får bekräfta den dominerande diskursen.³⁵ De befäster, reflekterar och förstärker vissa myter.³⁶

Det går att finna flera exempel på hur gravt diskriminerande bilder återanvänds i form av dessa generella symboler och således cementerar dikotomin och dominansen mellan ”Vi” och ”Dom”.

Ett exempel är Abu Ghraib-bilderna som visar hur fångar utsätts för tortyr av amerikanska soldater. Den svenska forskaren Kari Andén-Papadopoulos har undersökt hur exempelvis ett foto, föreställande Lynndie England när hon gör gesten av att hålla en pistol som pekar mot en naken irakisk fånges skrev samtidigt som hon gör tummen upp, blev viral i USA. Bilden spreds snabbt över nätet – som ett skämt. Utan tillsynes vidare reflektion började människor

---

³¹ Machin, David, ”What is multimodal critical discourse studies?”, *Critical Discourse Studies*, 10:4, 2013, s. 347.

³² Ibid., s. 348.

³³ Ghersetti, Marina, *Sensationella berättelser: en studie av nyheter från Angola 1987 och om prinsessan Diana 1997 i dagstidningar, radio och TV*, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Univ. (JMG), Diss. Göteborg: Univ., Göteborg, 2000, s. 134.

³⁴ Ibid., s. 134.

³⁵ Andén-Papadopoulos, Kari, ”The Abu Ghraib torture photographs: News frames, visual culture, and the power of images”, *Journalism*, February, 9:5-30, 2008, s. 8.

³⁶ Ibid., s. 9.

göra gesten som ett partytrick. Det handlade om att framställa andra i en förödmjukande situation och ta kort av det, utan att de visste om det. Återigen handlar det om dominans, men det är inte i de termerna utövarna verkar resonera. Som Kari Andén-Papadopoulos skriver: "It mainly seems to be about 'having fun'."³⁷

Utan någon ideologisk reflektion verkar alltså människor ha tagit till sig bildens symbolik och återanvänt den. När någon gör gesten och fotograferas skulle en person som inte sett Abu Ghraib-bilderna kanske inte läsa in någon speciell betydelse, men för dem som har sett den ursprungliga bilden kan fotot säga väldigt mycket mer än vad som verkligen syns.

Bilden blir också särdeles viktigt då betydande forskning har slagit fast att engagemang skapas enklare, och stannar även i större utsträckning i människors medvetande, av bilder än av text.³⁸

MENTALA MODELLER OCH MYTER

Oavsett om vi utgår från text eller bild blir de här generella symbolerna viktiga i en kritisk diskursanalys. Genom att inkludera specifika element i en bild eller text kan publiken dra slutsatser och läsa information som inte uttrycks explicit. Diskursanalytikern Teun van Dijk kallar det *mentala modeller*. Genom att använda generella symboler eller stereotyper så har bilden eller texten redan "laddats" med mer betydelse.³⁹ Vi har egna mentala representationer av olika händelser vilket gör att vi skriver in mer förståelse än vad vi egentligen har fått information om. Van Dijk definierar de mentala modellerna som följer:

Models are mental structures of information which [...] feature information about such a situation as inferred from general knowledge scripts.⁴⁰

Här blir det relevant att i studien titta på vilken information som talar emot tidigare modeller och vilken som bekräftar dem, vilket kan ge en antydning om texten reproducerar gamla diskurser som bland annat bygger på en kolonial föreställningsvärld, eller inte. Det här kan också förklara varför irrelevant information ibland tas upp i media, exempelvis en brottslings etnicitet även när etnicitet inte har relevans för själva brottet – det talar för en modell.⁴¹

Kommunikationsforskaren John Fiske lyfter upp användandet av metonymer i journalistiska bilder med liknande resonemang som van Dijks mentala modeller. En metonym bör skiljas från en metafor. Medan metaforen överför egenskaper mellan olika verkligheter (vi

---

³⁷ Ibid., s. 22.

³⁸ Gherseti., 2000, s. 133.

³⁹ Dijk, 1991, s. 74.

⁴⁰ Ibid., s. 74.

⁴¹ Ibid., s. 77.

liknar migration med en vattenström, en flyktingström) så används metonymen för att associera betydelser inom samma verklighet.⁴² Ett exempel är hur en rörig, smutsig gatemarknad i Afrika kan få representera bilden av hela den afrikanska kontinenten – den är rörig och smutsig.

Det här blir även ytterligare en anledning till att använda sig av den kritiska diskursanalysen, då postkoloniala stereotyper och rasism snarare kan ges uttryck implicit än explicit. Det vi först ser i en text är bara toppen på ett isberg, eller som van Dijk uttrycker det:

Because of the knowledge beliefs, and mental models journalists and media users already have (and partly share) about the world, a large part of the information that plays in a role in the communication and mutual understanding remains implicit.⁴³

Den svenska forskaren Gunilla Hultén är inne på samma linje. Hon använder sig av Stuart Halls teorier när hon slår fast att nyheter görs begripliga just genom sin kontextualisering som ofta bygger på att det okända placeras i ett känt sammanhang. Vissa typer av människor beskrivs ofta utifrån ett generellt livsmanus, och det är just dessa generella egenskaper som skapar Den Andra.⁴⁴ Men varför sker då den här typen av kontextuella generaliseringar?

MEDIELOGIK

I medieforskning går det att belysa diskurs med flera olika begrepp. Till att börja med måste vi förstå medielogiken. Medielogik syftar på den logik som styr vad som blir nyheter eller featurematerial, hur det presenteras och vilket utrymme det får.⁴⁵ Teorier om nyhetsvärdering, förenkling, polarisering, konflikt och intensifiering är viktigt för att vi ska förstå hur olika diskurser samt symboler, så som koloniala stereotyper, används i media. Är det kanske delvis ett resultat av medielogiken? Eller rör det sig till och med endast om medielogik och inte om ett kolonialt arv?

Den senaste tiden har konkurrensen på mediemarknaden ökat i takt med att vårt medieutbud har ökat, vilket också har gjort att lönsamhet och ekonomiska frågor inom mediehusen har kommit i fokus.⁴⁶

---

⁴² Fiske, John, *Kommunikationsteorier: en introduktion*, Ny, rev. uppl., Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1997, s. 130.

⁴³ Dijk., 1991, s. 181.

⁴⁴ Hultén, Gunilla, *Journalistik och mångfald*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009, s. 33-40.

⁴⁵ Statens medieråd, Mediernas plats i samhället, <http://mik.statensmedierad.se/mediers-roll/medielogik>, Hämtat: 2014-12-04.

⁴⁶ Ghersetti, 2012, s. 209.

En effekt som många forskare har lyft upp är att mediernas innehåll blir alltmer kommersialiserat och således prioriterar dramatik, underhållning och sensation framför samhällelig relevans.⁴⁷

De flesta studier som har försökt kartlägga vad som premieras i värderingen och urvalsprocessen för vad som blir en artikel eller ett inslag har fokuserat på nyheter, snarare än på fördjupande reportage. Det kan således förekomma en diskrepans mellan dessa resultat och den typ av analys av fördjupande reportage som den här studien gör. Det är ändå relevant att kort nämna de kriterier som tidigare forskning har lyft fram som avgörande för huruvida en nyhet blir en nyhet eller inte. Även om olika forskare skiljer sig något åt stämmer huvuddragen relativt väl, vi bygger här på Pamela J. Shoemakers resultat. Hon framhåller konflikt, närhet, sensation och betydelse (relevans).⁴⁸

Vi kan se att händelser som lätt går att beskriva genom en god och en ond sida (konflikt), där något oväntat ha hänt (sensation) men inom vår föreställningsvärld, och då relevansen (betydelse) ligger nära oss, exempelvis geografiskt eller kulturellt (närhet), premieras. Detta blir relevant när vi vill fråga oss varför Afrika är underrepresenterat i mediernas framställning och varför den afrikanska berättelsen kantas av stereotyper.

Till viss del sker polarisering och förenkling utifrån en medielogik i all medierapportering, frågan måste således bli om det sker i oproportionell skala när det gäller afrikanska berättelser.

W. Lance Bennett väljer att beskriva mediernas urval något annorlunda. Han talar om en snedvridning mot personifiering, dramatisering, fragmentisering och myndighetsrubbing.⁴⁹

Personifiering eftersom det är enklare att behålla intresset genom att känslomässigt fokusera på en människa än att förklara ett komplext skeende, vilket således kan kopplas samman med den ökade konkurrensen och kommersialiseringen. Personifieringen kräver även mindre kraft av reportern, vilken kan kopplas samman med den ökade produktionstakten.⁵⁰ Men ett fokus på känslor kan vara problematiskt då publiken snarare blir berörd än får en sann förståelse av situationer vilket även hade lett till en förståelse av att det också finns lösningar.⁵¹

Dramatiseringen sker delvis eftersom medierna är uppbyggda utifrån en narrativ berättarteknik som kräver handling eller intrig som antingen byggs upp utifrån personlig identifiering eller melodrama där just kriser eller brott passar bra in. Det här gör att vi ständigt

---

⁴⁷ Ibid., s. 209.

⁴⁸ Gherseti, 2012, s. 212-213.

⁴⁹ Harth, Amy, E., *Representations of Africa in the Western News Media: Reinforcing Myths and Stereotypes*, Illinois State University, 2012, s. 33-34.

⁵⁰ Ibid., s. 33-36.

⁵¹ Ibid., s. 37.

får kriser rapporterade, och om de dessutom inte är från en plats vi har egen erfarenhet om är det lätt att bilda sig en uppfattning om att det är den normala situationen.⁵²

Fragmentiseringen blir ett naturligt resultat av de två tidigare fenomenen, olika händelser isoleras från varandra och som resultat upplever vi händelser som just händelser och inte längre processer.⁵³ Det här får stor relevans om vi tänker på hur exempelvis våld i afrikanska länder uppfattas. Folkmordet i Rwanda beskrevs exempelvis som irrationellt stamvåld de första veckorna när det egentligen bara var kulmineringen av en lång politisk process där etnicitet hade använts som politiskt vapen för att radera ut motståndare.⁵⁴

Här blir frågan om episodiska och tematiska gestaltningar relevanta. Vid tematiska gestaltningar har publiken en större benägenhet att lägga problemet på samhälls nivå snarare än på individerna.⁵⁵ I media beskrivs sällan personer från Afrika utifrån bredare politiska situationer, utan snarare från sin personliga situation.⁵⁶ En större personfokus är dock en tendens som vi ser även i medieinnehåll från västvärlden.⁵⁷

Slutligen innebär myndighetsrubbningsen att för att leverera kriser måste rapporteringen utgå från ett ordningstillstånd. Det ordningstillståndet uppehålls av auktoriteter och när det störs genom en kris är det också auktoriteter vi vänder oss till som källor, vilket i sig skapar en snedvridning mot eliten.⁵⁸

Här är det på sin plats att säga några ord om de journalistiska idealen. De senaste åren har objektivitetsidealet, att journalistiskt innehåll ska vara opartiskt, förstärkts.⁵⁹ Många journalister vidhåller att den absoluta objektiviteten är omöjlig, men att journalister ändå bör sträva mot det. Det här kan dock få en motsatt konsekvens, nämligen att vissa underliggande antaganden och perspektiv cementeras i det dolda. Fiske är en av de som har uppmärksammat just detta. Han menar att objektivitetsidealet hindrar publiken från att se den dominerande diskursen.⁶⁰ För att återkoppla till vår utgångspunkt i den kritiska diskursanalysen kan vi alltså se detta som en av de krafter som skapar en diskursiv hegemoni och ideologi.

---

⁵² Ibid., s. 34-35.

⁵³ Ibid., s. 36-37.

⁵⁴ Cooper, Frederick, *Africa since 1940: the past of the present*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, s. 6-9.

⁵⁵ Shehata, Adam, "Medierna och makten över publiken", i (red. Nord, Lars & Strömbäck, Jesper), *Medierna och demokratin*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s. 330.

⁵⁶ Franks, Suzanne, "Reporting Africa: Problems and Perspectives", *Westminster Papers in Culture and Communication*, Communication and Media Research, Institute University of Westminster, 2005, s. 129-134.

⁵⁷ Cottle, s. 21.

⁵⁸ Harth, s. 37.

⁵⁹ Wiik, Jenny, "Journalistiken och journalisterna", i (red. Nord, Lars & Strömbäck, Jesper), *Medierna och demokratin*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s. 176-196.

⁶⁰ Fiske, John, *Television culture*, Repr., Routledge, London, 1988. s. 288.

Med utgångspunkten att medier har en stor påverkan på vad vi tänker på, har åsikter om, hur vi formar våra åsikter, och vad vi spontant associerar en företeelse, ett ämne eller en aktör med, så blir mediernas informationsförmedling viktigt för det samhälle vi lever i. Här blir teorierna om *agenda setting*, *framing* och *priming* centrala.⁶¹

Agenda setting, även kallat dagordningsterorin, handlar i korthet om vilka problem eller frågor vi förhåller oss till. Det som står i tidningarna pratar vi om – och upplever som viktigt.

Framing handlar om att välja ut vissa aspekter av en uppfattad verklighet och göra dem mer framträdande. Det främjar en viss definition eller tolkning. Hur uppfattar vi det här problemet eller de här frågorna?

Priming handlar om hur vi utvärderar exempelvis våra makthavare, vilken information som ligger nära i minnet. Vad associerar vi och definierar en viss företeelse med?⁶²

För att sammanfatta: Vad medierna rapporterar om leder till vilken information som finns tillgänglig, det bidrar till vår verklighetsuppfattning och vad vi har åsikter om, i slutändan påverkar det också våra handlingar.⁶³ Människans bild av verkligheten blir således lika beroende av mediernas bild av verkligheten som av verkligheten *per se*.

Följer vi den här kedjan förstår vi att medierna kan spela en mycket stor roll när det gäller reproduktion eller ifrågasättande av rasism och kolonialism.

Det finns olika åsikter om hur starka priming- och framingeffekterna är, men ett generellt mönster är att de är starkare när medierapporteringen ligger i linje med publikens förkunskap och befintliga värderingar.⁶⁴ Således kan en rasistisk diskurs i en medieframställning påverka publiken mer om den stämmer med deras sätt att redan se på fenomenet.

Om vi nu återgår till den kritiska diskursanalysen kan vi se att effekterna av framing och priming stämmer mycket väl med de mentala modeller som van Dijk menar är essentiella i publikens tolkning av mediernas innehåll. Mentala modeller som också tenderar att cementera maktförhållanden mellan olika kategorier, vilket i vår kontext skulle kunna vara relationen mellan västvärlden och Afrika.

INTERNATIONELL JOURNALISTIK

Teknikutvecklingen är ett annat område som har fört med sig stora förändringar inom medielandskapet. I dag kan material som inhämtas på andra sidan jorden redigeras och sändas eller tryckas bara timmar efter insamlandet. Det är således lätt att tro att internationella

---

⁶¹ Gherseti, 2012, s. 211; Falkheimer, Jesper, ”Medierna och kampen om innehållet” i (red. Nord, Lars & Strömbäck, Jesper), *Medierna och demokratin*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s. 163-165.

⁶² Shehata, s. 318-330.

⁶³ Strömbäck, Jesper, ”Journalistiken och politiken”, i (red. Nord, Lars & Strömbäck, Jesper), *Medierna och demokratin*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s. 283.

⁶⁴ *Ibid.*, s. 333.

nyheter har ökat, men i stället menar flera forskare att det sker en gradvis minskning av andelen internationella nyheter.⁶⁵

En förklaring kan vara att många nyheter i vår allt mer globaliserade värld tenderar att bli just mer globala och tematiska och därmed också svårare att förenkla till den modell som premieras i nyhetsvärderingen.⁶⁶

Flera undersökningar har också visat att många redaktörer tror att deras publik är mindre intresserade av utrikesnyheter än vad de faktiskt är.⁶⁷

Faktum är att många stora medieföretag också har färre korrespondenter stationerade på olika platser i världen. Det är i dag vanligare med snabbt influgna reportrar som saknar en utvecklad expertis i den specifika regionen som de ska rapportera ifrån, något som försämrar möjligheten till en nyanserad rapportering.⁶⁸

Vad menas då med en utrikeskorrespondent? En grundläggande definition, som även den här studien utgår ifrån, är att en utrikeskorrespondent är en journalist som arbetar med bas i ett annat land än det där hans medium utges.⁶⁹

Konceptet med en fast kategori bestående av utrikesnyheter bygger i sig på en förutsatt distinktion mellan människor och händelser i den egna nationalstaten och människor i resten av världen.⁷⁰ Redan här kan vi således skönja begynnelsen till Den Andre.

Vad är det då för utrikesnyheter vi får? Framförallt domineras innehållet av elitnationer och elitpersoner, det vill säga USA hellre än Zambia och en president så väl som en artist hellre än en bonde. Det här är fallet även i inhemsk media, men i ännu högre grad i utrikesmaterial. Dessutom betonas de hårda nyheterna, exempelvis om politik, snarare än mjuka om exempelvis livsstil.⁷¹ Som Kevin Williams uttrycker värderingen av utrikesnyheter: "Newsworthiness is not a product of size of territory, population or resources but of political and economic influence."⁷²

Tidigare forskning har också visat att utrikesnyheter från länder utanför västvärlden nästan uteslutande består av nyheter med fokus på drama och konflikt, och att de dessutom är episodiska. Det saknas ambition att sätta in händelser i ett större sammanhang och rapportera om det vardagliga livet, vilket leder till förenklingar och stereotyper.⁷³

---

⁶⁵ Williams, Kevin, *International Journalism*, Sage Publications Ltd., London, 2011, s. 4-5.

⁶⁶ Ibid., s. 7-8.

⁶⁷ Ibid., s. 27.

⁶⁸ Ibid., s. 4-5, 18-19.

⁶⁹ Ibid., s. 24.

⁷⁰ Ibid., s. 23.

⁷¹ Ibid., s. 145.

⁷² Ibid., s. 147.

⁷³ Ibid., s. 150.

REPRESENTATIONEN AV AFRIKA

Vad är det då för representation av Afrika som vi ser? Att krig och kris i Afrika har nyhetsvärde men att Afrika i allmänhet inte har det, blir tydligt vid kvantitativa studier av utrikesnyheter som berör Afrika.⁷⁴ Exempelvis visar en innehållsanalys av brittisk tv år 2000 att 80 procent av all bevakning av Tredje världen (ej USA eller Europa) handlade om konflikt/krig/terrorism, politik, sport, naturkatastrofer/olyckor eller västerländska besökare.⁷⁵

Samma år gjordes en undersökning som visade att av 89 artiklar om Afrika i *New York Times* och *Washington Post* var 75 negativa, och att metaforer och beskrivningar som ”savages” (vildar) och ”beasts” (odjur) var återkommande.⁷⁶

Tv-program om Afrika har minskat drastiskt de senaste åren, i dag finns det mesta materialet som är relaterat till Afrika inom tv-mediet som korta nyhetsinslag.⁷⁷ Här har svenska Public Service med sina korrespondentprogram stora möjligheter.

Flera forskare har försökt att sammanfatta de återkommande teman som används för att beskriva Afrika i västerländsk media. James Michira har kommit fram till följande sju:

1. Afrika som en homogen enhet
2. Afrika som en ”mörk kontinent”
3. Afrika den vilda djungeln
4. Hunger och svält
5. Endemiskt våld, konflikter och inbördeskrig
6. Politisk instabilitet och kuppyckler
7. Afrika och AIDS⁷⁸

Michael Mahadeo och Joe McKinney lyfter i sin forskning fram följande teman:

1. Afrikansk politisk och finansiell korruption
2. Afrika synonymt med fattigdom
3. Afrika skakas av stamkrig
4. Afrikanska inslag är inte tillräckligt positiva och/eller kontextualiserade⁷⁹

De kommer också fram till att även när afrikanska individer lyfts fram och vi får möjlighet att identifiera oss med den intervjuade personen så visas ingen ansats till kollektiv förståelse eller engagemang. Det visas dessutom mycket sällan statliga institutioner, program eller insatser.

---

⁷⁴ Bonsu-Amoako, Nana, ”Representations of Africa”, JMS (Hons), 2008, s. 3-16; Franks, s. 133.

⁷⁵ Williams, s. 157.

⁷⁶ Bonsu-Amoako s. 7.

⁷⁷ Franks, s. 132.

⁷⁸ Michira, James, ”Images of Africa in the Western Media”, 2002, s. 2-7.

⁷⁹ Mahadeo, Michael & McKinney, Joe, ”Media representations of Africa: Still the same old story?”, *Policy & Practice: A Development Education Review*, Vol. 4, Spring, pp. 14-20, 2007, s. 16-20.

När det däremot finns privata företag så lyfts det upp, vilket Mahadeo och McKinney menar är exempel på dominansen av den neoliberala diskursen i västerländsk media.⁸⁰

Mahadeo och McKinney tar dock upp ett område där det förekommer positiva nyheter, djurliv. Men inte heller här är fokus på den inhemska kunskapen. I stället är det ofta västerländska forskare som står i förgrunden medan lokala personer får vara spårare och guider.⁸¹

Om det nu är en generell snedvriden bild som representeras av Afrika är frågan vad som möjliggör den. Detta är självklart en intrikat fråga, men flera forskare har lyft upp framförallt två aspekter. För det första är det kolonialismens framgång i att skapa myter och stereotyper som ligger inbakade i vårt språk (se avsnitt om kritisk diskursanalys, sidan 6, och kommande avsnitt om postkolonial teori, sidan 17), och för det andra mediernas struktur som gör det svårt att ifrågasätta de här myterna (se avsnittet om medielogik, sidan 10).⁸²

STEREOTYPER

Vad är då stereotyper? Vi följer i Michael Pickerings fotspår och ser stereotyp som något som skapar en generell bild av en grupp människor, som dessutom är värderande.⁸³

Stereotyper kan vara ett verktyg för att underordna människor eftersom de förkroppsligar maktstrukturer. Dessutom är de, trots att de ofta är motsägelsefulla (den bruna mannen kan anses vara både svag och brutal) statiska. I stället för att ny information omförhandlar en kategori så färgar stereotyper information så att stereotyperna bekräftas.⁸⁴ Stereotyper tydliggör skillnader och förstärker en andrafiering (det vill säga en uppdelning i ”Vi” och ”Dom”).

Stereotypernas roll har således en särdeles vikt när vi vill undersöka rasism.

Men varför uppkommer de? Med postkolonialismen som grundteori bör vi se det som ett verktyg för att upprätthålla maktdominans. Stereotypen reducerar bilder och idéer till en enkel modell som kan användas i syften att tydliggöra rätt från fel, stark från svag och ”Vi” från ”Dom”. Gilman sammanfattar: ”The function of stereotypes is to perpetuate an artificial sense of difference between ’self’ and ’other’.”⁸⁵

Det är ett system som inte är till för att främja mänsklig kontakt, utan relationen av dominans och underkastelse.

---

⁸⁰ Ibid., s. 17-18.

⁸¹ Ibid., s. 17.

⁸² Harth, s. 33.

⁸³ Pickering, Michael, *Stereotyping: The Politics of Representation*, New York: Pilgrave, 2001, s. 7-54.

⁸⁴ Harth, s. 3, 26.

⁸⁵ Loomba, Ania, *Colonialism/postcolonialism*, 2. ed., Routledge, London, 2005, s. 55.

POSTKOLONIALISM

För att gå vidare måste vi nu reda ut det postkoloniala perspektivet. Frantz Fanon och Edward Said kan ses som startskottet för postkolonialismen. I böckerna *Svart hud, vita masker* och *Jordens fördömda* återkommer Fanon till att den svarta mannen måste sluta se sig själv med den vita mannens ögon, och således som underordnad, för att kunna frigöra sig.⁸⁶ Detta kan ses som kärnan i det som senare kom att kallas postkolonialism.

Edward Saids viktigaste verk *Orientalism* undersöker också detta. Han ifrågasätter dikotomin mellan Orienten och Occidenten, där det förra beskrivs som underlägsenhet det senare, en uppdelning som inte har ifrågasatts utan snarare förstärkts de senaste tvåhundra åren.⁸⁷

Postkolonial teori tar avstamp i en diskursiv förståelse av rasism, eller som Leon Tikly beskriver det:

[Postcolonialism] tries to understand how individual and group identities are constructed in discourse, often in quite contradictory and changing ways and how these constructions have operated hegemonically to legitimate inequalities⁸⁸

Ania Loomba ger oss ytterligare verktyg för att definiera postkolonialismen. Hon menar att teorin bör förstås i två olika kontext. Den första utgör avkolonialiseringen i sig självt, hur intellektuella och aktivister kämpade mot kolonialmakten för att förändra dominerande föreställningar om ras. Den andra kontexten utgörs i stället av den process i västvärlden som utforskar samma frågor, det vill säga hur språk förmedlar den upplevda verkligheten, hur ideologier fungerar, hur sociala identiteter skapas och vad som menas med kultur och etnicitet.⁸⁹

Den diskursiva makten var essentiell under kolonialismen, språket innehöll maktdominansen mellan kolonialiserande och kolonialisera, och det satte ramarna för relationen. Återigen är Loomba till hjälp: ”Discourse practices make it difficult for individuals to think outside them – hence they are also exercises in power and control.”⁹⁰

Hon fortsätter: ”Knowledge is not innocent but profoundly connected with the operations of power.”⁹¹

---

⁸⁶ Fanon, Frantz, *Black skin, white masks*, Pluto Books: London, 2008, s. 8-20.

⁸⁷ Said, Edward W., *Orientalism*, [Ny utg.], Ordfront, Stockholm, 2000, s. 115.

⁸⁸ Tikly, Leon, ”Postcolonialism And Comparative Education”, *International Review of Education*, Vol. 45, Issue 5-6, 1999, s. 611.

⁸⁹ Loomba, Ania, s. 22.

⁹⁰ *Ibid.*, s. 38.

⁹¹ *Ibid.*, s. 42.

Det här är något som även Said erfar. Han visar hur ”kunskap” om icke-europer var en viktig del av processen för att behålla makten över ”Dom”.⁹² Den ideologiska och den objektiva kunskapen flöt ihop.

När aktivisterna under avkolonialiseringen mobiliserade sitt motstånd mot kolonialmakterna avfärdades så motståndsrörelsen som religiös, magisk och fanatisk. Helt enkelt galen och irrationell.⁹³

Hos såväl Said som hos senare postkoloniala forskare liknas dikotomin mellan den västerländska världen och resten av världen med könsmaktsordningen. Medan världenvärlden framställs som rationell och stark framställs resten av världen som känslostyrd och svag, epitet som ofta beskrivs som kvinnliga. De före detta kolonierna beskrivs ofta med både sexualiserande och könande ord. Den kolonialiserade mannen porträtteras som en obesinnad sexuell varelse, medan den kolonialiserade kvinnan ofta är sexualiserad och sensualiserad. Hon är det svaga offret, som ibland kan symbolisera en hel kontinent. Loomba sammanfattar:

[F]rom the beginning of the colonial period till its end (and beyond), female bodies symbolise the conquered land.⁹⁴

Postkolonialismen har som teori haft stort inflytande på feminismen, och postkoloniala feminister menar att västerländska feminister ofta sitter fast i ett kolonialt arv där de ser på den bruna kvinnan som någon som måste räddas från den bruna mannen.⁹⁵

Det är en ensidig berättelse om ”Tredje världen” som något patriarkalt förtryckande vilket i sig leder till en homogenisering av det liv som kvinnor i den så kallade Tredje världen lever. Det är en förtryckande diskurs som främjar en bibehållen relation av dominans där västvärlden har den överordnade positionen.⁹⁶

Den postkoloniala feminismen kritiserar således också utgångspunkten att det finns någon redan konstituerad och sammanhållen grupp med identiska behov, ”kvinnorna”.⁹⁷

Den här studien tar avstamp i förståelsen av att kolonialism och rasism omöjliga kan förstås utan en genusmedvetenhet om hur länder, samhällen och grupper blir könade.

---

⁹² Ibid., s. 43.

⁹³ Ibid., s. 120.

⁹⁴ Ibid., s. 129.

⁹⁵ Lundahl, Mikaela, ”Kvinnor, vithet och de andras litteratur” *Tidskrift för genusvetenskap*, nr1-2, 2010, s. 115-131.

⁹⁶ Mohanty, Talpade, Chandra, ”Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses”, *Boundary 2*, nr. 3 p. 333-358, 1984, s. 335.

⁹⁷ Nagy-Zekmi, ”Images of Sheherazade [1] Representations of the Postcolonial Female Subject”, *Journal of Gender Studies*, Vol. 12, No. 4, Carfax Publishing, 2003, s. 174.

För att förstå de verktyg som var essentiella under kolonialismen och som lever kvar än i dag, om än i en mer subtil form, är det också viktigt att föra in ett ekonomiskt perspektiv.

Kolonialismen byggde på att expandera den egna kapitalismen till andra ekonomier och underminera dem. Rasuppfattningarna växte således fram dialektalt med den ekonomiska exploateringen.⁹⁸

Även det är en viktig aspekt när vi vill undersöka diskurserna i representationen av forna kolonier i dag.

Ett viktigt begrepp när vi undersöker rasism och kolonialism är etnicitet. Etnicitet som tema återfinns i dag i de flesta samhällseliga institutioner. Det diskuteras och debatteras. När Public Service framhåller vikten av mångfald hos personalen så är det ofta just etnicitet som åsyftas.⁹⁹ Enligt svenska nationalencyklopedin menas med etnicitet ”identifikation med och känsla av tillhörighet till en etnisk grupp”.¹⁰⁰ Frågan är varför det har blivit så viktigt. Om vi stannar i fältet av postkoloniala studier så har Ivan Hannaford bidragit substantiellt till forskningen om ras och etnicitet. Han menar att ras och etnicitet har blivit allt viktigare i modern tid i samklang med att medborgaren som politisk varelse har tynat bort till förmån för konsumenten. Han skriver att:

[E]thnicity is essentially an idea introduced in modern times, and that is has prospered in proportion to the decline in political ideas concerning the disposition of civil affairs.¹⁰¹

Vägen bort från ett ensidigt fokus på etnicitet skulle således vara ett större fokus på medborgarskap. En ytterligare cementering av ras och etnicitet skulle i sin tur kräva en avpolitisering.

INTERNATIONELL MEDIEFORSKNING OM MINORITETER

Vad har då den diskursiva medieforskningen att säga om det här? I Storbritannien har Teun van Dijk studerat skillnader i hur medier beskriver etniska minoriteter respektive majoritetsbefolkning samt auktoriteter. Van Dijk betonar dominans, och hur dominansen

---

⁹⁸ Loomba s. 23, s. 98-99.

⁹⁹ Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige ”Yttrande över Public service-kommitténs betänkande Nya villkor för public service (SOU 2012-59)”. Regeringen, 2013; Sveriges Radio, Om Sveriges Radio, ”Mångfald”, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3113&artikel=2058657>, hämtat 2014-12-07; Sveriges Television, ”SVT:s policy för mångfald och likabehandling”, <http://www.svt.se/omsvt/fakta/article1313218.svt/binary/Mångfaldspolicy>, hämtat 2014-12-07.

¹⁰⁰ Nationalencyklopedin, etnicitet, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/etnicitet>, hämtad 2014-12-07.

¹⁰¹ Hannaford, Ivan, *Race: the history of an idea in the West*, Woodrow Wilson Center Press, Washington, D.C., 1996, s. 396-398.

bygger på ett system som strukturellt och ideologiskt gör vita mäktigare än svarta, och som media är en del utav. Rasism är en reproduktion av det systemet.¹⁰²

Hans resultat visar att rasism inte är en företeelse som mynnar från allmänheten, utan att det är ett ”top-down”-fenomen. Det vill säga att det är de institutioner med makt över samhällets utformning och beskrivning som i störst grad påverkar rasismen i ett samhälle. Eller som van Dijk själv uttrycker det: ”A country or society is as racist as its dominant elites are”.¹⁰³

Således är medias porträttering viktig. Samtidigt menar van Dijk att det inom media råder en generell ovilja att se rasismen i hur vita respektive svarta porträtteras, och att det i dag främst görs genom en subtil form av ”dold rasism” som är politiskt korrekt samtidigt som den cementerar vitas maktdominans.¹⁰⁴ För att en grupp ska kunna bibehålla sin dominans över exempelvis politik och ekonomi krävs att man kontrollerar verktyg som kan reproducera dessa maktförhållanden, här blir media essentiellt.¹⁰⁵

Även Simon Cottle menar att media innehar en nyckelposition när det gäller offentlig representation av ojämlika sociala relationer och kulturell makt. Han drar även slutsatsen att det är just media som stimulerar uppdelningen i ”Vi” och ”Dom”:

[T]he media audience are variously invited to construct a sense of who 'we' are in relation to who 'we' are not.¹⁰⁶

Cottle menar också att den moderna rasismen, som han kallar ”ny rasism”, är dold i kulturella antaganden. För att förstå rasismen måste vi undersöka hur den reproduceras i språket.¹⁰⁷ Det slår även van Dijk fast i sina studier. Han menar att den moderna rasismen praktiseras symboliskt. Eliterna har försökt att lämna beskrivningen av Den Andre som sämre, i stället beskrivs Den Andre som annorlunda (som ofta råkar vara just annorlunda på ett något ’sämre’ sätt).¹⁰⁸

Van Dijk liksom andra forskare har också kunnat visa att bevakningen av etniska minoriteter fokuserar på ett litet antal stereotypa ämnen så som immigration, brottslighet och etniska relationer, medan andra ämnen ignoreras. De etniska minoriteterna beskrivs också

---

¹⁰² Dijk, 1991, s. 28.

¹⁰³ Ibid., s. 6.

¹⁰⁴ Ibid., s. 14, 28.

¹⁰⁵ Ibid., s. 32.

¹⁰⁶ Cottle, s. 2.

¹⁰⁷ Cottle s. 5.

¹⁰⁸ Ibid., s. 33.

endast som aktiva i negativa sammanhang, som vid illegala förehavanden, medan de i andra sammanhang får spela en passiv roll i mediernas rapportering.¹⁰⁹

Här måste vi vara noggranna när vi jämför. Van Dijks studier rör alltså främst bevakningen av etniska minoriteter i ett västerländskt land. I den här studien undersöks i stället diskursen i svenska inslag från afrikanska länder. Det finns dock anledning att tro att liknande mönster av stereotypa skildringar går att finna där, varför van Dijks forskning ändå är relevant. Han menar till exempel att ibland skildras en händelse från ett utomeuropeiskt land, inte för att så mycket skildra den händelsen som för att säga något om den etniska gruppen i det egna landet.¹¹⁰

Hur ska vi då definiera rasism i den diskursiva medieforskningen? Här följer vi i van Dijks fotspår och ser på rasism som dominans som bygger på etnisk tillhörighet:

Contemporary racism is a complex societal system in which peoples of European origin dominate peoples of other origins [...]. This relation of dominance may take many forms of economic, social, cultural and/or political hegemony, legitimated in terms of, usually negatively valued, different characteristics ascribed to the dominated people(s).¹¹¹

Forskning av bland annat van Dijk visar att stereotypa skildringar som stödjer en rasistisk diskurs är som vanligast i anslagen till nyheterna. I rubriker, ingresser och inledande text.¹¹² Det kan således tänkas att medielogiken (se tidigare avsnitt med start sidan 10) bidrar till en cementering och reproduktion av rasistiska diskurser.

SVENSK MEDIEFORSKNING OM MINORITETER

Representationen av etnicitet i svensk media har också undersökts av flera forskare som Ylva Brune, Marcus Johansson, Stig Arne Nohrstedt, Tomas Andersson Odén, Marina Ghersetti och Birgitta Löwander. Forskarna är eniga om att svenska massmedier bidrar till att cementera en uppdelning av ”Vi” och ”Dom” utifrån etnicitet.¹¹³

Studierna har i allmänhet varit av kvantitativ karaktär och med fokus på etniska minoriteter i Sverige, varför de faller utanför den här studiens kvalitativa angreppssätt på representationen av Afrika i svenska utrikesmagasin.

Att det flesta studier av etnisk representation i medier utgår från etniska minoriteter i det egna landet är typiskt inte bara inom den svenska medieforskningen utan även internationellt.

---

¹⁰⁹ Dijk, 1991, s. 114.

¹¹⁰ Ibid., s. 196.

¹¹¹ Ibid., s. 24

¹¹² Ibid., s. 5, 69-77.

¹¹³ Camauër, Leonor & Nohrstedts, Stig, Arne, *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*, SOU 2006:21, Stockholm, 2006, s. 9-335.

Detta blir problematiskt om vi erinrar oss att medias makt framförallt är dominerande när det gäller att bilda vår verklighet utanför de egna direkta upplevelserna.¹¹⁴ Det här är en av anledningarna till att den här studien fokuserar på utrikesinslag.

Metod och material

MATERIALETS AVGRÄNSNING

Att frågeställningarna har avgränsats till representation av Afrika i programmet Korrespondenterna bör motiveras i flera steg. För det första har det inte gjorts någon omfattande analys på hur etnicitet porträtteras och/eller koloniala stereotyper reproduceras i fördjupande utrikesprogram i svensk tv under de senaste åren. Den ytterligare avgränsningen till Public Service, det vill säga SVT, har gjorts på grundval av det är ett tydligare allmänintresse då SVT har ett offentligt uppdrag och ett sändningstillstånd som betonar ett mångfaldsperspektiv. Även om Public Service också påverkas av det kommersialiserade medielandskapet har man också något annorlunda förutsättningar då man har ett specifikt statligt uppdrag samt statlig finansiering.

Intentionen är att resultaten ska kunna bidra till en teoretisk generalisering för hur Afrika representeras i utrikesinslag. Ett urval av Korrespondenternas inslag som berör Afrika under de första åtta månaderna av 2014 är adekvat med tanke på studiens resurser (det ger cirka 1,5 timmars analysmaterial).

Valet av Korrespondenterna som program har gjorts med ett strategiskt urval utifrån ”least likely”-principen.¹¹⁵ Det vill säga, sannolikheten bör vara lägre att finna en snedvriden representation av Afrika med exempelvis koloniala stereotyper, men är det ändå fallet ger det bättre grund för en ytterligare teoretisk generalisering.

Att sannolikheten är lägre beror delvis på att programmet har fördjupande ambitioner. Tidigare forskning har nämligen visat att en snedvriden representation och koloniala stereotyper förekommer i högst utsträckning vid förenklingar, påor och anslag till inslagen i etermedia.¹¹⁶ Och delvis på att programmet görs av SVT:s egna korrespondenter som kontinuerligt rapporterar från regionen, de torde således ha en kunskap om landet som delvis är baserad på egna upplevelser.

---

¹¹⁴ Elliot, s. 6.

¹¹⁵ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.), *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012 s. 161-166.

¹¹⁶ Dijk, Teun Adrianus van, ”New(s) racism: A discourse analytical approach”, i (red. Cottle, Simon), *Ethnic minorities and the media: changing cultural boundaries*, Open University Press, Buckingham, 2000; Runsten, Strand, Pia, ”Mordet på Fadime – en fallstudie”, i (red. Camauër, Leonor & Nohrstedts, Stig, Arne), *Mediernas Vi och Dom*, SOU 2006:21, Stockholm, 2006, s189-219.

För att kunna använda samma analyschema för programmen fokuserar den här studien på representationen av Afrika, med motiveringen att Afrika är den världsdel som är minst representerad i medierna, de flesta svenskar reser själva aldrig dit och vissa studier visar även att det är om Afrika som koloniala stereotyper och en snedvriden representation är som mest framträdande.¹¹⁷

Studien har ytterligare avgränsats till Afrika söder om Sahara med anledning av att de nordliga länderna kulturellt bör räknas till Arabvärlden snarare än Afrika. Avgränsningen är tematisk, och inte geografisk. Det relevanta här är medias framställning och inte den faktiska geografiska verkligheten. Således inkluderas Somalia i min avgränsning trots att landet inte ligger söder om Sahara och i vissa fall räknas till Arabvärlden. Jag argumenterar för att Somalia i det svenska medvetandet (främst format av media) anses vara afrikanskt snarare än arabiskt.

METOD

Analysen utgår från den postkoloniala teorin om global dominans och underordning, men analysen utgår inte från några stängda variabler som representerar de teman eller koloniala stereotyper som har identifierats i tidigare medieforskning om representationen av Afrika. Detta för att motverka risken att i analysen endast leta efter färdiga kategorier i stället för att så förutsättningslöst som möjligt försöka blottlägga de rådande diskurserna.

För att undersöka Korrespondenternas representation av Afrika utgår analysen ifrån ett schema som kontinuerligt finslipas utifrån vad som framkommer i materialet. Den teoretiska tolkning av analysmaterialet, och också de teorier som ligger till grund för analysens bygger på postkolonialism, postkolonial feminism, medielogik och en kritisk diskursanalys utformat framförallt efter Faircloughs och van Dijks metoder.

Den kritiska diskursanalysen (CDA) blir här en adekvat metod bland annat eftersom den betonar maktstrukturer, vilket är essentiellt inom postkolonial teori. Vi ser diskurs som en förmedlande länk i en maktkedja, vilket hjälper analysen av hur något *beskrivs*, inte hur det egentligen *är* vilket är fallet när vi talar om representation.¹¹⁸ Vi kan undersöka hur språket tar sig uttryck i att upprätthålla den sociala ordningen och sociala identiteter. Genom att undersöka hur diskursernas relation förändras under programmen kan vi även få viktiga ledtrådar för att kunna svara på i vilka sammanhang som koloniala stereotyper reproduceras och/eller utmanas i störst utsträckning.

---

¹¹⁷ Elliot, s. 5-10; Media Monitoring Project, "The News in Black and White: An Investigation Into Racial Stereotyping in the Media", 1999, s. 4.

¹¹⁸ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3., [utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s. 356-375.

Det finns självklart problem med att använda kritisk diskursanalys som metod. För det första handlar det om den generella kritiken ”som man ropar får man svar”. Det finns en risk att reproducera samma stereotyper som undersöks.¹¹⁹ För att undvika det ingår inte några fasta definitioner av representationen av Afrika som variabler att leta efter i analysen. I stället förs detta in i diskussionen om hur diskursanalysen kontextualiseras i den sociala praktiken. Det finns även en etisk betänksam då diskursanalysens resultat kan används som ”social ingenjörskonst” för att förändra människors beteende.¹²⁰ I det här fallet handlar det framförallt om att medvetandegöra en makt som institutioner, så som medier, redan innehar. Forskningssyftet berättigar här studien.

En annan kritik mot CDA är att uppdelningen mellan de olika analysnivåerna är vag, och kausaliteten bristfällig. Hur bevisas ett dialektiskt förhållande? Och var går gränsen för de diskursiva praktikerna och de icke-diskursiva praktikerna? Här finns inga tydliga skiljelinjer.¹²¹ Tydligheten får i stället finnas i forskarens egen analys. Det handlar om att kunna visa transparens både för hur analysen har gjorts och hur slutsatserna har dragits. Den här studiens analysmaterial är därför transkriberat, vilket förenklar en efterhandsgranskning.

I den här typen av kvalitativ studie blir också forskarens subjektivitet oerhört viktig. Eftersom det hela tiden sker ett löpande urval gällande vad som ska plockas upp ur analysmaterial och analyseras samt *hur* det analyseras är det självklart beroende av forskarens egen förförståelse av ämnet. Detsamma gäller för hur resultaten sedan kontextualiseras. För att hantera de här betänkligheterna är det återigen forskarens transparens som blir essentiell. I den här studien är det därför viktigt att poängtera utgångspunkten i postkolonial teori och kritisk diskursanalys. I appendix finns också analysens scheman som mer konkret visar hur analysen har gått till.

Vid bristfällig transparens skapas ett reliabilitetsproblem då läsaren inte vet hur forskaren har gått till väga i sin analys och sitt urval av analysresultaten. I den här studien motarbetas det genom att visa en förenklad tabell över scener, huvudaktörer och huvudteman i analysavsnittet så att läsaren kan följa vilka scener som kommenteras.

Den här typen av kvalitativa studier bör inte göra anspråk på en extern validitet på så sätt att resultaten går att generalisera till, i det här fallet, svensk media i stort. Däremot ges goda verktyg för en teoretisk generalisering så länge reliabilitet och intern validitet är god. Den interna validiteten är beroende av frågeställningarnas operationalisering vilket behandlas i följande avsnitt.

---

¹¹⁹ Hultén, s. 23.

¹²⁰ Jørgensen & Phillips, s. 92-93.

¹²¹ Ibid., s. 93.

OPERATIONALISERING

Analysmaterialet består av tre program som i olika grad utspelar sig i afrikanska länder. Medan det program som rör islamism i Afrika helt utspelar sig i Afrika är de två övriga programmen delade mellan afrikanska länder och länder i andra delar av världen. De bitar som inte berör Afrika har studerats ytligt för att kunna utesluta att inget om Afrika ändå sägs eller sticks in. Dessa bitar behandlas inte i studien.

De analyserade programmen består av samtliga program som sändes i *Korrespondenterna* med koppling till studiens avgränsningsområde under vårsäsongen 2014. De beskrivs kort nedan:

Den afrikanska islamisten kallas i analysen program A och handlar om hur den islamistiska terrorn hotar civila och hur den sprids och växer sig starkare. Länder i reportagen är Mali, Kenya och Nigeria.¹²²

Soft power kallas i analysen program B och handlar om Kina som stormakt och den expansion av både handel och värderingar som Kina genomför just nu. Programmets reportage är från Gabon, Bosnien och Kina.¹²³

Den sista droppen kallas i analysen program C och berör alkoholproduktion och -konsumtion i Kenya, Ryssland och Nicaragua. Det handlar om liv som skördas, alkoholens baksidor och alkoholbolagens makt.¹²⁴

Studiens frågeställningar representeras av ett antal operationaliserade frågor i de olika nivåerna av analysen (diskursiv praktik, textuell analys och social praktik), för fullständigt schema se appendix. Exempelvis undersöks aktörerna (frågeställning 1.) utifrån vad de får presentera, om de spelar en aktiv eller passiv roll, hur de beskrivs av reporter (vilka frågor, vilken speakertext) så väl som i bild (vinkel, bakgrund, närhet) och vad de har för relation till reportern.

Etnicitet och andrafiering (frågeställning 2.) undersöks bland annat genom vilken bakgrund som ges till aktörer och fenomen och om det skapar närhet eller distans, och om det öppnar upp för identifiering. Dessutom undersöks hur aktören framställs som just det som aktören ska representera.

Det huvudsakliga budskapet i de olika bildscenerna identifieras och analyseras. Samspelet mellan de olika modaliteterna (frågeställning 3.) undersöker så väl musik, ordval, ljudeffekter, tonläge och översättning som bildobjekt, ljus, vinklar, närhet och rörelse. Dessutom jämförs de i relation till varandra, i tv finns hela tiden en rad diskurser i de olika modaliteterna och det

---

¹²² Sveriges Television, "Den afrikanska islamisten", *Korrespondenterna*, vårsäsong 2014, avsnitt 9/10.

¹²³ Sveriges Television, "Soft power", *Korrespondenterna*, vårsäsong 2014, avsnitt 6/10.

¹²⁴ Sveriges Television, "Den sista droppen", *Korrespondenterna*, vårsäsong 2014, avsnitt 3/10.

intressanta är då vilken som är dominerande och om exempelvis de dominerande diskurserna i text och bild i huvudsak verkar bekräftande eller utmanande.

Den interna validiteten torde således vara god då operationaliseringen svarar direkt mot frågeställningarna. För de fullständiga analyschemana se appendix.

Resultat och Analys

PROGRAMMENS FORM

Korrespondenternas form ryms inom genren fördjupande, dokumentära TV-inslag. De journalistiska formreglerna blir således viktiga. Med visst undantag kan programmen beskrivas som att först kommer ett anslag som väcker frågor och nyfikenhet. Sedan kommer programmets vinjett med ytterligare anslag under själva vinjetten, dessa kan liknas vid nyhetssändningars ”rubriker” vid sändningens inledning. Därefter kommer oftast en kort, geografisk etablering innan en kontextualisering med bakgrundinformation som tydliggör relevansen av programmets tema. Under kontextualiseringen sänds ett bildkollage med rörliga bilder. Det är också vanligt med musik i bakgrunden som blandas med naturliga miljöljud och programledarens röst. Bilderna syns i en vit ram och är dessutom svärtade i hörnen som om vi såg det hela genom en lins. Sedan följer vanligtvis tre olika reportage på samma tema, ofta med nya etableringar där reporter/programledare är i bild mellan de olika reportagen. Slutligen kommer en bildsatt summering av programledare/reporter.¹²⁵

Att hela programmet följer samma tema gör det till ett adekvat format för att presentera fenomen och händelser tematiskt snarare än episodiskt, vilket främjar en djupare förståelse och en koppling till processer och samhällsstruktur snarare än till individer och det specifika fenomenet.

Utifrån de tre analyserade programmen står det dock klart att skildringen i många fall snarare är episodisk än tematisk. Och trots den tidiga kontextualiseringen i varje program finns viss historielöshet. Under kontextualiseringen i program A presenteras de islamistiska extremisterna, vi får höra hur de blir allt våldsammare och genomför attentat, men hur dessa rörelser började och vilket politiskt klimat de verkar i lämnas helt därhän.

Den här kontextualiseringen är bara ett par minuter in i programmet, varför vi kan tänka oss att enligt tidigare presenterade teorier är medielogikens och nyhetsvärderingens vridning som starkast här. Vi håller fortfarande på att övertala publiken om att stanna kvar. Men även senare i programmet när mer bakgrundsinformation presenteras (scen A7) ligger fokus på vad islamisterna gör, men inte var de vill eller från vilket politiskt klimat de kommer.

---

¹²⁵ Sveriges Television, ”Den afrikanska islamisten”, Korrespondenterna, vårsäsong 2014, avsnitt 9/10; ”Soft power”, Korrespondenterna, vårsäsong 2014, avsnitt 6/10; ”Den sista droppen”, Korrespondenterna, vårsäsong 2014, avsnitt 3/10.

Den naturliga motparten i en väpnad konflikt torde också vara regeringen, men den är helt osynlig igenom hela programmet. Även i program B som handlar om alkohol i Kenya får regeringen och staten stå helt utan representation trots att statliga aspekter, så som svaga alkohollagar, nämns.

I program C, där Kinas involvering i Afrika undersöks, får dock regeringen ta plats men det är om ett specifikt fall och inte som en stark aktör som återkommande får ge sin syn på programmets tema. Det här stämmer väl med den neoliberala diskurs som Mahadeo och McKinney menar präglar representationen av Afrika i västerländsk media.¹²⁶

Återkommande är också att de geografiska etableringarna sker på en marknadsplats, i närheten av en busstation eller på bakgator med marknadsaktivitet, oavsett om det är relevanta miljöer för programmet eller inte. Däremot kan de med sin rörlighet och relativa enkelhet fungera som metonymer för Afrika. Detta kommer att diskuteras ytterligare i analysen som följer nedan.

Först presenteras programmen ett i taget och valda delar av analysresultaten diskuteras. För att resultaten ska tydliggöras flätas analysdel 1, 2 och 3 samman. Efter analyserna för de olika programmen diskuteras generella trender ytterligare, resultaten placeras i en ytterligare kontext och en återkoppling till studiens frågeställningar sker under rubriken Generella iakttagelser.

Program A utspelar sig helt i Afrika varför hela programmet analyseras, medan program B och C delvis utspelar sig i andra världsdelar varför deras resultat- och analysdel också blir kortare.

PROGRAM A, DEN AFRIKANSKA ISLAMISTEN

Huvudtemat för hela programmet är det afrikanska, islamistiska hotet mot ”vanliga” civila. En kort rubricering av de underteman som finns skulle ge oss ämnesbeskrivningar som feminism, kvinnors rättigheter, fattigdom, musik, rebellfraktioner, religion, terrornätverk, terrorrådet mot Westgate, mänskliga rättigheter, rätt till utbildning, det globala terrorhotet, kolonialism, afrikanska muslimer och Governance. Ser vi däremot på de olika huvudtemana för de olika bildscenerna så framträder återigen den hotfulla islamisten som klart dominerande, se tabell 1.

---

¹²⁶ Mahadeo & McKinney, s. 16-20.

Tabell 1. Program A, Den afrikanska islamisten

Nr. ¹²⁷	Huvudtema	Huvudaktör/-er	Typ av bildscen
A1	Muslimska män tar makt över kvinnors giftermål	Okänd muslimsk man (imam Dicko)	Anslag före program
A2	Islamismen är våldsam och den breder ut sig på flera ställen	De anonyma islamisterna	Anslag
A2.5	Islamisterna har tagit över vad som tidigare var ett "vanligt" afrikanskt land	De anonyma islamisterna och reporter/programled.	Etablering
A3	Våldsamma islamister avancerar i Afrika	Den anonyma islamisterna	Kontextualisering/ bakgrund
A4	Islamisterna i Mali förbjöd musik och de vill tysta kvinnor	Musikern/offret Haira Harby	Reportage/porträtt
A5	Islamister/terrorister sprider våld och död	Boko Haram och reporter	Bakgrund
A6	Islamisternas dåd mot civilbefolkningen	Offret Raymond Obidi och Boko Haram	På plats - reportage
A7	Islamisterna är våldsamma och de har blivit starkare	Boko Haram och lokal vetare Michael Sodipo	Bakgrund
A8	Hur civila drabbas av islamisterna	Offren Oge Obidi och Jimoh Durojaiya	Bekräftande intervju
A9	Att ge sitt liv för jihad	Reporter/programledare och islamister	Etablering/bakgrund
A10	Unga fattiga män rekryteras till terrornätverk och de är villiga att dö	Framtida imam (och martyr?) Abdulrasac	Intervju/etablering
A11	Moskéerna är inblandade i terrorvåldet	Sheik Makaburi	Slutsats
A12	Alla muslimer är inte islamister men islamisterna är farliga	Imam Haidera, imam Dicko och programledare	Nyansering/summering/ slutsats

Bildscenerna ger sammantaget en stark bild av en farlig afrikansk islamism, som (trots försöken i scen A12) inte har någon effektiv motkraft. Drivande i hela programmet är reporter/programledare som tar in offer som får exemplifiera islamisternas våld. I början är islamisterna ett anonymt hot som ingen representerar (det är fallet i hela reportaget från Mali och Nigeria), men i reportaget från Kenya blir det i stället en konservativ muslim som är huvudperson. Han får för oss personifiera den islamistiska framväxten. Samtidigt beskriver han inte sig själv som islamist explicit och vi hör honom inte säga annat om sin roll än att han ska predika.

Nedan följer de viktigaste resultaten presenterade utifrån en tematisk indelning.

¹²⁷ På grund av att bildscen A2.5 först inte behandlades som en egen bildscen döptes den med en decimal för att inte rubba numreringen av den övriga analysen.

Den muslimska mannens kvinnoförtryck

Början av programmet bryter tydligt mot nyhetsdiskursen då programmet inleds med en scen då en imam föreslår att reportern ska gifta sig, någon förklaring till bildscenen kommer inte – explicit. Vi förstår inte riktigt vad som försiggår. Hela scenen är överflödigt eftersom det aldrig framgår vad den ska ge förutom ett implicit, emotionellt bevis på att muslimska män vill kontrollera kvinnor. Scenen återkommer aldrig eller förklaras inte heller senare i programmet.¹²⁸

Publiken bjuds också in till att identifiera sig med reportern, som står mellan ”oss” (kameran) och mannen som säger att hon borde gifta sig. Hon är vår ställföreträdare och nu visar hon oss hur det är ”back stage”. Scenens tekniska komponenter talar nämligen för den realistiska tolkningen, sanningen om hur det egentligen är. Hela scenen är filmad som om vi såg den genom ytterligare en persons ögon som står snett bakom reportern, ”Vi”. Scenen är inte ihopklippt utav flera bildscener utan vi ser det som den oredigerade verkligheten. Det finns heller ingen speakerröst som förklarar vad som händer. Ingen ser in i kameran.

I de flesta scener är kvinnor helt frånvarande. Undantaget här är det första reportaget från Mali då en kvinnlig musiker, Haira Harby, är huvudaktör. Men även om Haira Harby är central i reportaget uppfattas hon i vissa sammanhang som helt passiv, hennes roll är att vara ett dubbelt offer för islamisterna som både vill tysta kvinnorna och musiken. Harby får berätta vad hon har förlorat, men hon får inte svara på några frågor om hur hon ser på det som händer i landet, varför har islamisterna lyckats?¹²⁹

Den kvinnliga offerrollen är även en generell, implicit symbol i berättandet. Reportaget om Boko Haram i Nigeria inleds med att kameran sveper över en vit vägg samtidigt som viftande armar skapar skuggor mot väggen och barn säger något i kör. Det hela ger intrycket av att vi ser insidan på en mur runt en skola, och bakom kameran leker barn. När kameran svept fram tar väggen slut och övergår i galler, på andra sidan står en ung flicka i vit slöja. Kameran stannar på henne där hon står bakom gallret. Inget speakerljud finns. Trots att någon skola aldrig nämns, utan speakern sedan inleds med ”Vi är i Kano”, så sänder bilderna och ljudet signalen att barnen är i skolan, men den lilla oskyldiga flickan i sin vita slöja får inte vara med. I slutet av bilden hörs också muslimsk bönesång. Med hjälp av de olika elementen kan vi således dra slutsatsen att *muslimerna* i Afrika inte vill att flickor ska få gå i skolan.¹³⁰

Men den som pausar bilden och tittar på den noggrannare skulle se att flickan håller en penna i handen. Hon kan lika gärna vara på rast och ha upptäckt tv-teamet och tittar nyfiket på det, men det är inte en tolkning som premieras av det multimodala uttrycket.

---

¹²⁸ Bildscen, A1.

¹²⁹ Bildscen, A4.

¹³⁰ Bildscen, A6.

Programledaren knyter ihop hela programmet så här:

Man kan ha alla möjliga tankar om den värld som islamisterna vill bygga. Men som kvinna är jag naturligtvis orolig för vad som händer när starkt reaktionära krafter får makten som vill tysta kvinnorna. Men också att demokratin sätts ur spel och att medlen för att nå dit man vill går genom våld och mord och kidnappningar. Men kanske att det mest skrämmande är att västvärlden och de afrikanska regeringarna inte verkar ha något annat än våld att sätta upp mot terrorn.¹³¹

Känslan av att kvinnorna faktiskt håller på att tystas blir här påtaglig, och det stärks bara av det faktum att i det 28 minuter långa programmet har bara en kvinna intervjuats medan åtta män har intervjuats.

Medievidningens älskade islamist

Anslaget som kommer under programmets vinjett ger oss den första vinken om vad programmet faktiskt ska handla om. Det ger en mörk bild av det islamistiska hotet.

I Nigeria sprider Boko Haram skräck med kidnappningar och terrordåd. I Mali tvingades musiker att fly när islamisterna och sharialagarna tog över i norr. Och i Kenya är Abdulrasac beredd att ge sitt liv för Jihad.¹³²

I linje med en nyhetsdiskurs ges ofta en snabb kontextualisering i samband med, eller direkt efter, anslaget. Så är det också i Korrespondenternas program, se tidigare beskrivning av programmets uppbyggnad. Någon gång efter de första minuterna serveras vi den ”viktigaste” bakgrunden för att förstå programmet och varför det är viktigt. Det är således ett bra mått på vad i programmet som sedan kommer att ses som relevant och det ger oss kunskap om sådant vi sedan tror oss veta. I det här programmet sker den kontextualiseringen direkt efter en etableringsscen i Mali.

Av Afrikas närmare 600 miljoner muslimer så är de inte särskilt många. Extremisterna. Men de blir allt våldsammare i sina försök att införa islamiskt styre. Söder om Sahara finns de från Somalia och Kenya i öster till Nigeria och Mali i väster. De samarbetar med varandra, och med al-Quaida. Med attentat kidnappningar och mord vill de tvinga fram ett heligt krig mot västvärlden och korrupta afrikanska regeringar. Som nu desperat försöker försvara sig. Kriget mot terrorn förs i dag i Afrika.¹³³

---

¹³¹ Bildscen, A12.

¹³² Bildscen, A2.

¹³³ Bildscen, A3.

Samtidigt rullar våldsamma bilder. Hela bildkollaget har svärtade hörn, vilket är ett återkommande formuttryck i Korrespondenterna. Svärtan för dock känslorna till domedag, fara och våld och med ljudet av skott som avlossas kontinuerligt under bildscenen kan tittaren få känslan av att se genom ett kikarsikte. Kollaget börjar med en sprängning, sedan kör en bil förbi fullastad med tungt beväpnade män. Sedan syns bruna män med skägg som ser ut att uppmana åhörarna till något, de håller alla i vapen. Liknande bilder med maskerade och beväpnade män, ofta i ökenlandskap, rullar på. Var de olika bilderna kommer ifrån presenteras inte. Både bilder och text förstärks också av bakgrundsmusikens framträdande bas och ljudliga, regelbundna cymbaler.

Bidernas starka budskap, många beväpnade terrorister i många sammanhang, ger känslan av bevis om att islamisterna är ett utbrett och växande hot. Meningen ”Av Afrikas närmare 600 miljoner muslimer är de inte så många” motsägs av de bilder som visas. Utöver det är bilder och text väldigt samstämmiga och förstärker varandra. De våldsamma islamisterna för ett heligt krig och de avancerar i Afrika.

Den sista meningen kan också tolkas utifrån en inhemsk nyhetsdiskurs. Då islamistisk terror i dag uppfattas som något internationell kan det tolkas som att det hotar även ”oss” i Sverige om vi inte sätter stopp i Afrika. För det är där kriget mot terrorismen kan föras.

I den här scenen nämns också ”korrupta afrikanska regeringar”. Det uttalas utan vidare precision vilket främjar slutsatsen att afrikanska regeringar är korrupta av naturen. I det här sammanhanget är det dock relevant med information om korruption då många av islamisterna strider mot just detta. Men regeringarnas ansvar slätas över i nästa mening ”som nu desperat försöker försvara sig”. Vi förstår således att det inte är deras ansvar, de är utsatta offer precis som civilbefolkningen.

Att all skuld går att finna hos islamisterna förstärks av ordval som ”[m]ed attentat, kidnappningar och mord vill de *tvinga* fram ett heligt krig mot västvärlden och korrupta, afrikanska regeringar (min kursivering)”. *Tvinga* betonar att våldet härstammar uteslutande just från islamisterna och inte är ett resultat av något annat, exempelvis misslyckade regeringar.

Att de afrikanska regeringarna inte anses värda att nämna främjar koloniala tankemodeller om afrikanska regeringar som passiva och handlingsförlamade.

Varför skulle då det här vara ett exempel på medievidning? För det första ser vi behovet av polarisering och konflikt, det sker enklast med en endimensionell förövare och ett endimensionellt offer. Det här stämmer också bra med den fragmentisering och avpolitisering som tidigare har nämnts. Det komplexa politiska problemet i flera afrikanska länder kokas ner till ett terrorproblem med islamister.

Förutom val av information så som aktörer och bilder används också mer subtila tekniker. Den extrema närbilden som hos publiken tenderar att generera obehag och den hotfulla känslan av att någon inkräktar på ens personliga sfär¹³⁴ används exempelvis när vi möter den unga muslimen Abdulrasac.¹³⁵

När Michael Sodipo, en lokal, nigeriansk fredsarbetare, intervjuas ligger halva hans ansikte i skugga, vilket även det konnoterar obehag och hot.¹³⁶

Även reporterns röst spelar en stor roll. Under reportaget i Nigeria sänker reportagen rösten, både i tonläge och volym, och nästan viskar fram ”den osynliga sekten.” Vilket förstärker känslan av hot.

Att det är just i början av programmet som polariseringen är som tydligast stämmer väl med de teorier om medielogik och de tidigare forskningsresultat av exempelvis van Dijk som har presenterats.¹³⁷ Van Dijk har också påpekat att det enligt medielogiken inleds med det viktigaste och sedan presenteras i fallande ordning värderat efter hur viktigt det är.¹³⁸ Det är inte riktigt applicerbart på den här typen av fördjupande och dokumentära program utan stämmer bättre med nyheter. Däremot finns det en poäng i att det är först i den absolut sista delen av programmet som en muslimsk motkraft presenteras,¹³⁹ då har publiken redan en uppfattning om det islamistiska hotet. Tre olika reportage och programledarens/reporterns slutsatser däremellan har redan slagit fast den.

Det apolitiska Andra Afrika

Den första geografiska etableringen i Afrika är på en marknad i Mali (Scen A2.5). Fokus ligger, som så ofta, på vimmel. Vi får bara ett par sekunder i varje scen och det vi ser är mycket rörelse i en miljö som är smutsig och med bristande infrastruktur, det finns knappt några hus, snarare är allt skjul. Efter ett tag kommer reportern gående:

Det här är Mali, ett land som förut var något av ett turistland med närmast mytiska platser som Timbuktu, och fantastiska och berömda moskéer. Men för två år sedan tog en islamistgerilla över de norra delarna av landet, utropade en egen stat och ville införa sharialagar. Och det är inte bara här. I ett band av länder söder om Sahara brer de militanta islamisterna ut sig och vill ha mera makt. Korrespondenterna i kväll om Afrikas islamister. Vilka är de? Och vad vill de?¹⁴⁰

---

¹³⁴ Fiske, 1988, s. 7.

¹³⁵ Bildscen, A11.

¹³⁶ Fiske, 1988, s. 7.

¹³⁷ Dijk, 1991; Dijk, 2000.

¹³⁸ Dijk, 1991, s. 5, 69-77.

¹³⁹ Bildscen, A12.

¹⁴⁰ Bildscen, A2.5.

Bilderna visar alltså att det är smutsigt och fattigt, vilket är den bild av Afrika som vi är vana vid, men samtidigt använder reportern ord som *mytiska*, *fantastiska* och *berömda*. Det blir en motsättning som vi kan tolka som att det endast var mytiskt, fantastiskt och berömt innan islamisterna tog över för två år sedan, och är det inte nu längre.

Beskrivningen av vad som hände när islamisterna tog över stänger också all möjlighet till identifikation med lokalbefolkningen då det inte är de som vi förstår har drabbats. Lokalbefolkningen har vi redan sett på marknaden, ”Dom” är som ”Vi” brukar se ”afrikaner”. I stället är fokus på hur Mali är för västvärlden. Det var ett turistland men är det inte längre. Och även här ser vi hur Afrika blir något annorlunda, andra klassen, eftersom reportern lägger in ord som *närmast* och *något av*.

Under såväl Franco-eran i Spanien som under apartheid i Sydafrika sågs konflikterna i länderna som så pass allvarliga och viktiga i sig att svenskar borde bojkotta länderna, både som turistmål och som producenter av konsumtionsvaror.¹⁴¹ Men den kollektivistiska och politiska tanken är helt frånvarande. I stället ser vi en tydlig neoliberal diskurs som fokuserar på vår *möjlighet* till konsumtion, i det här fallet turism.

Hur islamistgrupper utvecklas och samspelar är komplicerat men här får vi höra att islamisterna ”brer ut sig” som ”ett *band* över Afrika”. Det klargörs tydligt att det här är en grupp som vi inte har kontakt med och förstår. Andrafieringen är total. ”Vilka är *de*? Och vad vill *de*? (min kursivering)”.

Vad de egentligen vill framgår heller aldrig. Begrepp som sharia och jihad upprepas, men vad de ska innebära förklaras inte.

Generellt är det reportern/programledaren som tillför all information om islamisterna. De politiska problem och det våld och den fattigdom som redan existerar i länderna och som inte beror på islamism men ändå kan inverka på förekomsten av det presenteras inte.

I stället tecknas en mer svartvit bild genom att man använder sig av den endimensionella förövaren islamisten/terroristen och det endimensionella offret, den civila människan som har utsatts för terrordåd.

Nästan halvvägs in i programmet ges sedan lite information om vad islamisterna (i det här fallet Boko Haram i Nigeria) egentligen vill och varför, reportern berättar:

Boko Haram bildades 2002 som en sekt inom islam som motsatte sig västerländskt influerad kultur och utbildning men efter 2009 när deras ledare dödades tog de till våld. Främst mot den nigerianska regeringen som enligt rörelsen är korrupt och skyldig till att de norra delarna av landet

---

¹⁴¹ Palme, Olof, *Olof Palme: en levande vilja tal och intervjuer*, Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, Stockholm, 1996; Thörn, Håkan, *Solidaritetsens betydelse: [kampen mot apartheid i Sydafrika och framväxten av det globala civilsamhället]*, Atlas, Stockholm, 2010.

hålls kvar i fattigdom. I dag hävdas Boko Haram samarbeta med al-Qaida och rörelsen vill bli en del av de större gränslösa terrornätverken söder om Sahara.¹⁴²

Men någon konkret information ges fortfarande inte. Reportern lägger in en brasklapp om att regeringen *anses* vara korrupt av Boko Haram och står inte för påståendet. Vi har redan förstått Boko Haram som den onda parten i konflikten, varför deras information inte väger tungt. Anklagelserna om korruption kan därför lätt passera utan att påverka budskapet nämnvärt. Inga andra element så som grafik, ljud eller tonläge lägger heller vikt vid det. Bilderna visar inte korruption eller politiska problem, de visar islamistiskt våld. De rörliga bilder som visas i det här avsnittet stämmer också väl överens med den bana som redan har lagts i programmet genom kontextualiseringen.¹⁴³ Bilderna har en logga med en svart flagga, en uppslagen bok och två gevär i bild precis intill tv-kanalens logga. Bilderna visar beväpnade män som åker runt i jeep, samt några beväpnade män som marscherar. Bilderna ackompanjeras av avlossningsskott. De bitarna av texten som bilderna förstärker är således våldet och terrorn, medan de ”förklaringar” som snuddas vid, exempelvis regeringens korruption och fattigdomen i den norra regionen, försvinner bort.

Det är intressant med tanke på att den politiska situationen i Nigeria är allt annat än ointressant. När den nigerianska oljeutvinningen tog fart under 1970-talet utlovades rikedom och ekonomisk förvandling. Men 30 år senare och 400 miljarder dollar rikare hade den extrema fattigdomen växt från 36 procent till över 70 procent, eller i absoluta tal från 19 till 90 miljoner. Transparency International klassar Nigeria som ett av världens mest korrupta länder. Reportern borde inte behöva lägga över denna slutsats på Boko Haram. Den politiska fragmentiseringen och de högre fattigdomstalen i den norra regionen av Nigeria, som dessutom har en större andel muslimer medan den politiska eliten är kristna, är också ett faktum.¹⁴⁴

I avpolitiserings spår blir religionen allt för att förklara terrorismen. Ofta är den religiösa kopplingen mer framträdande i bildspråk än i texten. I scen A5 etableras vi i Nigeria innan reportaget om Boko Haram tar vid. Programledaren talar:

---

¹⁴² Bildscen, A7.

¹⁴³ Bildscen, A3.

¹⁴⁴ Transparency International, Nigeria, ”Corruption Perceptions Index”, 2014, <http://www.transparency.org/country#NGA>, hämtat: 2014-12-04; Sampson, Terwase Isaac, ”Religion and the Nigerian State: Situating the de facto and de jure Frontiers of State–Religion Relations and its Implications for National Security”, *Oxford Journal of Law and Religion*, Vol. 3, No. 2, 2014, s. 311–339; Danjibo, Nathaniel & Oladeji, Abubakar, ”Religion, Politics and Governance in Nigeria”, *Religions and Development*, Working Paper 39, Nigerian Institute for Social and Economic Research, Ibadan, 2009; Watts, Michael, ”Antinomies of community: some thoughts on geography, resources and empire”, *Geography: Making a Difference in a Globalizing World*, Transactions of the Institute of British Geographers, New Series, Vol. 29, No. 2, 2004, s. 195-216.

Just nu plågas Nigeria av islamisterna, där kallar de sig Boko Haram, som ungefär betyder 'västerländsk utbildning är en synd'. Men det är en närmast osynlig organisation som bara märks när den sprider våld och död.¹⁴⁵

Samtidigt visar bilderna olika delar av en moské, kameran sveper fram och visar närbilder på vissa delar av den. I bakgrunden hörs bönesång. Själva religionen kommer här i förgrunden för terrorn trots att texten inte lägger närmare fokus på religionen än att kalla Boko Haram islamister.

Inför förflyttningen till programmets reportage i Kenya visas gamla bilder från när samma reporter rapporterade från terrordådet mot köpcentret Westgate hösten 2013. Återigen är det reportern själv som träder fram som personen att identifiera sig med. Gamla nyhetsbilder då andra medieföretag har fått med den svenska reportern i bild används, och reportern markeras i bilderna så att han inte ska gå att missa. Reportern säger:

Händelserna vid Westgate har fått mig att vilja försöka förstå varför någon vill döda mig och andra och sig själv för sin tros skull.¹⁴⁶

Genom att redan här slå fast "för sin tros skull" har reportern redan stängt sitt svar. Det får flera implikationer. För det första är den här "tron" en annan än majoriteten av publikens "tro", således skapar det ett "Dom". Andra anledningar, som politisk frustration, hade däremot kunnat öppna upp för identifikation. Genom att tillskriva tron hela förklaringen får tron, alltså religionen islam, också skulden. Dessutom avpolitiserar fenomenet och blir lättare att förstå, framförallt i koloniala stereotyper. De för tankarna till fanatiska, irrationella och känslostyrda religiösa fundamentalister.

De 67 personer som faktiskt dog där inne, de flesta kenyaner och flera själva muslimer, nämns aldrig som människor så att de faktiskt går att relatera till eller föreställa sig vara något, eller göra något, förutom vid ett tillfälle – när de beskrivs som "lördagshandlande familjer." Detta skulle kunna tolkas utifrån en neoliberal diskurs som fokuserar på medborgaren som konsument snarare än politisk varelse.

Även i Nigeria är reportern själv i fokus när reportaget inleds med att hans resa har styrts om på grund av ett attentat mot den flygplats han först hade tänkt åka till. Under tiden syns han själv i bild. Han står med benen brett isär och händerna i fickorna och bara stirrar stint ut i luften trots att människor tvingas pressa sig runt honom för att ta sig förbi. Han tar ingen notis

---

¹⁴⁵ Bildscen, A5.

¹⁴⁶ Bildscen, A9.

om dem, de är bara anonyma ting i rörelse vilket gör att inte heller vi kan identifiera oss med människorna på plats – ”Dom”.¹⁴⁷

I stadsdelen Majengo i Mombasa träffar vi den första person som representerar islamisterna, Abdulrasac. Vi får reda på att härifrån rekryteras terrorister, och att det är unga män som rekryteras. Abdulrasacs roll blir därmed osäker, han presenteras med den kontexten, men han beskrivs bara som blivande imam. Ändå förstår vi honom som jihadist. Och redan i inledningen till programmet har programledaren sagt att Abdulrasac är redo att ge sitt liv för jihad. Vad vi har lärt oss att förstå jihad som hittills i programmet är terrordåd mot oskyldiga civila (med exempel både från Mali, Nigeria och Kenya), men det är inte riktigt vad Abdulrasac själv förmedlar:

[Reporter:] Abdulrasac är en av Masjid Musa moskén unga blivande imamer. Han tar för givet att polisen kommer döda även honom förr eller senare.

[Abdulrasac:] De kommer att skjuta mig.

[Reporter:] Polisen? Hur vet du det?

[Abdulrasac:] Precis som shejk Ibrahim predikade i Masjid Musa gör jag nu samma sak. Därför kommer de att skjuta mig också.

[Reporter:] Hur känns det?

[Abdulrasac:] Undebart! Det känns bra, jag är redo och villig. Jag är villig att dö för sanningen.¹⁴⁸

Även om han inledningsvis mer påminner om en person som är beredd att stå upp för sina mål även när det utsätter honom för fara blir han i slutet av konversationen ett typexempel på en jihadist. Den jihadistiska diskursen med unga män som glatt slänger sig och andra in i döden dominerar. Däremot är det mycket på grund av de tekniker om vad som presenteras. Här blir exempelvis översättningen intressant. När Abdulrasac lite senare¹⁴⁹ förklarar vad han menar så säger han ”I will never let the police officers to take me”, en kommentar som känns igen från diskursen om unga, modiga demokratikämpar under den arabiska våren. I översättningen låter den dock annorlunda, och betydligt mer lik den konventionella jihadistiskursen: ”Jag kommer aldrig att ge mig frivilligt”.

En liknande förvandling sker när böneledaren från moskén uttalar sig om framtiden. ”The youth now in Kenya they are looking for weapons to protect themselves against the government, against the Americans, against the British.” I översättningen har det blivit ”Kenyas ungdomar beväpnar sig mot regeringen, USA, Storbritannien.” Från att imamen har

---

¹⁴⁷ Bildscen, A6.

¹⁴⁸ Bildscen, A10.

¹⁴⁹ Bildscen, A11.

uttryckt det som deras sätt att skydda sig mot regeringsmakter framställs det i översättningen som att det bara är för att kunna attackera makten.¹⁵⁰

Återigen stämmer det väl med den diskurs som bygger på ”Vi” och ”Dom”. ”Vi” kan här identifiera oss med USA och Storbritannien, som kulturellt ligger närmare Sverige, som hotas av sådana som böneledaren Makaburi och den blivande imamen Abdulrasac. ”Dom” är förövarna.

Färdiga mentala modeller om hur en jihadist är och tänker verkar här ha fått styra även den lingvistiska tolkningen under översättningen. Det gör att Abdulrasac och Makaburi framställs som just jihadister på ett helt annat sätt än deras egna citat på engelska förmedlar.

Genom att ignorera ordet ”protect” i Makaburis citat förstärks också den polariserade konflikten mellan förövare och offer samtidigt som beskrivningen av irrationellt och fanatiskt våld förstärks.

Programmets sista bildscen ger först intrycket av att vilja nyansera bilden. Men intervjuerna med muslimska motkrafter mot islamisterna visar sig bara bli en kort intervju. Reportern berättar att Ousman Madani Haidera inte vill bli kallad imam utan ”titulerar sig hellre predikant”, och att han har öppnat skolor där pojkar och flickor studerar tillsammans, han säger att islam inte tillåter våldsutövning och att musiken är en del av Mali.

Samtidigt som det som sägs tydligt går emot den dominerande diskursen i programmet så ger det en effekt av att den vanliga tolkningen inte är den som Haidera gör, just eftersom en annan diskurs har dominerat de senaste tjugo minuterna. Sättet som reportern uttrycker sig på gör också att det kan tolkas som att ”imam” i sig har en koppling till islamism varför Haidera inte vill bli kallad det och att den vanliga muslimen inte tycker att pojkar och flickor ska studera tillsammans.

Trots att Haidera presenteras som en muslimsk motkraft får han inte tala om varför det har blivit som det är i Mali. Fortfarande är beskrivningen episodisk och ingen politiskt kontext ges. När nästa intervju, med imam Mahod Dicko, tar vid framgår det också att det inte riktigt handlar om att presentera en ny motkraft till islamisterna. Reportern:

Men han är bara vänlig så länge jag inte ställer frågor om vilken religiös inriktning han tillhör och om han har kopplingar till de mer hårdföra grenarna.¹⁵¹

Sen ser vi hur imamen tar av sig mikrofonen och förbereder sig för att gå, men först håller han ett anklagande tal mot reportern och mot västvärlden i stort:

---

¹⁵⁰ Bildscen, A11.

¹⁵¹ Bildscen, A12.

Så fort européerna kommer hit, så gäller bara deras åsikter och vilja. Det måste få ett slut. Västerlänningar ska inte kolonisera oss. De kom hit och ville styra. Det var de som började med våldet. De koloniserade oss, tog våra naturresurser. De gjorde oss till slavar i Amerika, på Haiti, lite överallt, på Guadeloupe. Nu säger västerlänningarna att vi måste ha mänskliga rättigheter och frihet. De har ingen talan. De ska enbart hålla truten. De fortsätter att ta våra rikedomar, att plundra Afrika. De förvärrar fattigdomen. Det blir effekten.¹⁵²

Reportern tar här upp att Dicko ska säga vem som bär skulden till den islamistiska konflikten i Mali, men när han sedan endast pratar om kolonialismen utan att det kommenteras av varken reporter eller programledare så ges inte publiken några verktyg för att förstå kopplingen. Dicko framstår som irrationell, vilket är utmärkande för beskrivningen av Den Andra. Det västerländska ansvaret diskuteras aldrig.

Den drivande men också mest anonyma aktören genom hela programmet är islamisterna. Det är dessa islamistgrupper som allt kretsar kring, samtidigt får vi lära oss förvånansvärt lite om dem och inga representanter från dem intervjuas och representeras om en inte räknar den lite lösare kopplingen till Abdulrasac och sheik Makaburi. Det här stärker känslan av dem som Den mystiska Andra.

I allmänhet används övriga intervjuer som offer som talar utifrån sig själva och sin egen erfarenhet. All fakta och ”varför” lämnas till reporter och programledare med några få undantag. Bland annat är det fredsarbetare Michael Sodipo som får uttala sig om islamistgruppen Boko Haram. Han säger att:

De [Boko Haram] har blivit nåt mycket större än en lokal terrorgrupp. De är internationella terrorister nu.¹⁵³

Reportern fortsätter också att tala utifrån Michael Sodipo och säger att han har sett Boko Haram växa fram (A7):

Han [Michael Sodipo] anser att rörelsens allt mer våldsamma attacker är desperata försök att slå sönder demokratin.

Som syns är kommentarerna fortfarande centrerade till det som är, utan att söka orsak och verkan förutom att islamisterna nu beskrivs vilja slå sönder demokratin, men varför?

---

¹⁵² Bildscen, A12.

¹⁵³ Bildscen, A7.

Någon förklaring till varför islamisterna bör kallas terrorister finns inte heller explicit, även om vi förstår kopplingen till de våldsdåd som sker. Men vart gränsen går och vilken definition som gäller för terrorism och terrorister klargörs aldrig.

PROGRAM B, SOFT POWER

Huvudtemat i hela programmet är hur det kinesiska imperiet växer och att Afrika är mest mottagligt. När vi undersöker vilka delteman som finns är dessa i förenklad form imperialism, fattigdom, ekologi, naturresurser, kulturella värderingar, nationell stolthet, ekonomisk utveckling, kulturellt utbyte, maktrelationer, diplomati och makroekonomi.

Om vi däremot fokuserar på bildscenerna som berör Afrika så kan vi genom huvudtemana utläsa att fokus ligger på hur Kina som en aktiv aktör tar det passiva landet Gabon in i framtiden samtidigt som Kina exploaterar Gabons naturresurser, se tabell 2.

Tabell 2. Program B, Soft Power

Nr.	Huvudtema	Huvudaktör/-er	Typ av bildscen
B1	Får Kinas pengar världen att snurra?	Gabons PR-chef Frédéric Lecorre. Anonymt Kina	Anslag före program samt vinjettanslag
B2	Varför bygger Kina en dyr arena i Gabon – gratis?	Anonymt Kina, passivt Gabon och reporter	Etablering/Bakgrund
B3	Kina gör affärer överallt, är Kina det bästa som har hänt världen?	Anonymt Kina	Kontextualisering/bakgrund
B4	Kina utvecklar Afrika	Gabons PR-chef Frédéric Lecorre. Anonymt Kina	Fördjupning och breddning
B5	Hur Kinesiska bolag kan bidra till att miljön i Afrika förstörs	Guiden Patrick Ogandaga, kinesiska oljebolag	Motbild
B6	Ett afrikanskt land kanske ändå kan omförhandla sina avtal med Kina	Oljeminister Etienne Ngoubou, oljebolag	Elitintervju
B7	Kina vill också exportera sina värderingar	De afrikanska studierna i Kina, Ndoti och Felix	Reportage från Kina

Av de här sju delarna av programmet är det bara det näst sista,¹⁵⁴ som vittnar om att afrikanska länder bör ses som en aktiv aktör överhuvudtaget. Det som är drivande genom hela programmet är att Kina har makt och handlingskraft medan de afrikanska länderna antingen är tacksamma biståndsmottagare eller kapitalismens offer.

Programmets huvudtema stämmer väl med anslagen, vilket talar för en nyhetsdiskurs. Men sedan fortsätter berättelsen på ett sätt som snarare stämmer med fiktionens dramaturgi, och tv-mediets programgenre, än en nyhetsdiskurs. Programmet har små krokar planterade som ska förklaras först senare, brännpunkten kommer inte direkt i början utan det ställs en öppen fråga. Sedan stegras vår kunskap och själva känslan av en kommande brännpunkt/vändpunkt

¹⁵⁴ Bildscen, B6.

succesivt tills att en delförklaring kommer, i det här fallet är det att Kinas negativa inverkan blir tydlig.¹⁵⁵ Det skapas sedan en konflikt (oljeministern ställer krav).¹⁵⁶ Därefter hade det kunnat vara slut, men då kommer en ny vändpunkt. Kina försöker inte bara expandera sin handel, utan också sina värderingar. Reportaget förflyttas till Kina där afrikanska studenter har fått stipendier.¹⁵⁷

Programmets slutgiltiga budskap, med viss hänsyn taget till att vi nu utesluter delen som utspelar sig i Bosnien, blir att Afrika mestadels är passivt men i behov av en aktiv aktör, Kina ha tagit på sig den rollen. Men Kina framställs också som en stormakt som kan vara ett hot, även mot västvärlden.

Nedan diskuteras programmet tematiskt.

Det passiva Afrika

Om vi tittar på etableringscenen i det afrikanska landet Gabon så inleder reportern med att säga:

Vi är i Gabon i Västafrika. Och på den här jättearenan kan gaboneserna titta på fotboll och idrott. Och det kan de göra tack vare Kina. Därför Kina har byggt den här arenan och skänkt den till det gabonesiska folket ett tack för att Kina får tillgång till Gabons enorma naturrikedomar som olja och timmer.¹⁵⁸

De tre första meningarna förmedlar att gabonesernas möjlighet att titta på fotboll på den här arenan hänger på den hjälp de fick av Kina. I den andra delen av texten fokuserar reportern på att arenan är *skänkt* av Kina som tack för att man får *skeppa*¹⁵⁹ hem naturresurser från Gabon. Återigen är det Kina som beskrivs som den styrande aktören, inte Gabon trots att det är där vi befinner oss, och det är bara Kina som beskrivs med aktiva verb (förutom att gaboneserna sedan kan *titta* på fotboll, men det har villkorats av Kina).

Det här är en relation mellan aktörerna som återkommer i hela programmet. I den bildscen då reportern kommer tillbaka till Gabon och fördjupar frågan säger reportern att:

Det är Kina som tar Afrika in i framtiden. Överallt bygger de vägar, hamnar, flygplatser. [...] Till och med cementen har skeppats hit på båt. Hela vägen från Kina.¹⁶⁰

---

¹⁵⁵ Bildscen, B5.

¹⁵⁶ Bildscen, B6.

¹⁵⁷ Bildscen, B7.

¹⁵⁸ Bildscen, B2.

¹⁵⁹ Uttrycket *skeppa* återfinns i scen B6: ”Där Kina visserligen bygger vägar, hamnar och arenor men i gengäld skeppar hem råvaror för enorma värden.”

¹⁶⁰ Bildscen, B4.

Samtidigt visas bilder på kineser som ser ut att göra just det här, bygga upp Afrika. Vi ser arbetare i reflexvästar och röda hjälmar intill vattnet, samtidigt ser vi vad de börjar åstadkomma, en kanal ut mot havet vars sidor än så länge består av stora sandhögar. En affisch på hur området planeras att bli, toppmodernt med nya hus, torn och infrastruktur. Vi ser bilder på några anonyma fartyg men genom att filma några kineser som går på trottoaren och sedan på den ränk som ligger ute i vattnet så förstår vi att det här är kinesernas förtjänst.

Huruvida Gabon är med och driver utvecklingen, beställer, avtalar och förhandlar fram den här infrastrukturen framgår inte.

När programmet senare går vidare till att handla om att Kina inte bara vill sprida sina varor över världen, utan även sina värderingar, förflyttas vi till Kina där afrikanska studenter för stipendier för att studera. Reportern säger:

Och sen när de afrikanska studenterna har läst i Kina, ja då tar de också med sig de kinesiska värderingarna hem.¹⁶¹

Det beskrivs alltså inte som att Kina har en *förhoppning* om att de afrikanska studenterna i Kina ska ta med sig kinesiska värderingar tillbaka till Afrika, utan det beskrivs som ett *faktum* att de gör det. Detta berövar ytterligare afrikanerna på sin identitet som subjekt och de förminskas till passiva objekt.

Det här svarar väl mot kolonialismens värderande stereotyper. Genom att se på världen i hierarkier där den västerländska människan är bättre och starkare än den afrikanska, kan också andra etniciteter placeras in. Även om det finns en andrafiering från Väst gentemot Kina så är det Kina som beskrivs som den dominerande parten mellan Kina och Afrika. Världen kategoriseras efter ras.

De ovan citerade styckena bygger alla på resonemang och slutsatser som har dragits av reportern själv. Vid få tillfällen får de intervjuade representanterna resonera kring händelserna. Ett undantag är dock oljeministern i Gabon som har lyckats få till en omförhandling av avtalen med kinesiska oljebolag, i det här fallet bolaget Addax).¹⁶² Han säger:

Jag anser att tvisten mellan Gabon och Addax belyser vår stora utmaning: Att visa världen att man kan få till stånd avtal som respekteras.¹⁶³

---

¹⁶¹ Bildscen, B7.

¹⁶² Bildscen, B5, B6.

¹⁶³ Bildscen, B6.

Då har dock reportern redan konstaterat att ”det är första gången som ett afrikanskt land satt sig upp mot kineserna”¹⁶⁴ varför vi ser det som ett undantag. Påståendet att det inte skulle ha funnits tvister mellan Kina och olika afrikanska stater tidigare vilar inte på något material som presenteras i programmet, och det är kontroversiellt. Det räcker med att titta på exempel relaterade till just konflikter med kinesiska oljebolag den senaste tiden. Faktum är att både Tchad och Niger har varit i hårda konflikter med kinesiska oljebolag och i vissa fall stoppat oljeutvinningen. Detta gjorde delvis innan och delvis under händelserna i Gabon.¹⁶⁵

Det man kan säga om aktörerna generellt är att den drivande aktören som alla förhåller sig till är Kina och de kinesiska bolagen. Ändå får ingen riktigt resonera kring vad Kina betyder för kontinenten eller det specifika landet i ett större perspektiv.

Den gabonesiska oljeministern Etienne Ngoubou får representera motvikten till Kinas dominans, men det poängteras att han är undantaget. En betydligt mer passiv roll har både naturguiden Patrick Ogandaga och PR-chefen Frédéric Lecorre, de får prata om det de ser framför ögonen, att det är viktigt att bevara naturen respektive att stadion kom som en skänk från ovan.¹⁶⁶

Några slutsatser, resonemang eller frågor om Kinas engagemang kommer inte.

Att Afrika är passivt är inget som uttrycks explicit, men den globala koherensen bygger på att publiken har en förförståelse av att det är just så. Det bygger på en textuell lucka som är själva innebörden om varför Kina överhuvudtaget expanderar i Afrika – att Afrika är som mest mottagligt för att kontinenten är passiv och själv saknar styrkan att utvecklas. Förutom de lexikala symboler som styrker detta som har presenteras ovan, så är bilden essentiell. Vi får aldrig se afrikaner själva utveckla sitt land. Snarare verkar de hela tiden småskaligt och oorganiserat, de går runt på gatan och säljer sina varor för att överleva för dagen, så som de alltid har gjort (se en bildsemiotisk utveckling i kommande avsnitt om Det röriga Afrika). Återigen kan vi med hjälp av postkoloniala feminister som Mohanty se att Afrika feminiseras, det är de stereotypa kvinnliga epiteten om passivitet, svaghet och irrationalitet som dominerar bilden av Afrika.

Det röriga och irrationella Afrika

Etableringen i det afrikanska landet Gabon sker huvudsakligen i marknadsmiljö. Det är ett vimmel av bilar, minibussar och fotgängare. Vid flera tillfällen är kameran placerad så nära trafiken att vi bara ser konturer av bilar som susar förbi, i bakgrunden hörs tutande. Dessutom

---

¹⁶⁴ Bildscen, B5.

¹⁶⁵ Nossiter, Adam, ”China Finds Resistance to Oil Deals in Africa”, The New York Times, 2013-09-13, http://www.nytimes.com/2013/09/18/world/africa/china-finds-resistance-to-oil-deals-in-africa.html?pagewanted=all&_r=1&, hämtat: 2014-12-07.

¹⁶⁶ Bildscen, B1, B5.

hörs en ordlös sång i bakgrunden. Vi stannar aldrig mer än ett par sekunder i varje bild, och eftersom de är tagna från olika vinklar förstärks det röriga intrycket. De flesta bilder är på en kvinna som antingen köper eller säljer något, ingen tittar in i kameran.¹⁶⁷

Därefter klipps bilden abrupt till arenan och reportern börjar berätta om den kinesiska arenan (se citatet på sidan 40).

Det är en stark kontrast mellan den smuts och det vimmel vi får se i de första bilderna som får representera Gabon, och den imponerande infrastruktur och ordning som den gigantiska arenan som får representera Kina demonstrerar.

Det här är något som återkommer. Efter en kontextualisering enligt programmets form återkommer stadion som då filmas från ett grodperspektiv och sedan från ett antal vinklar, bland annat långa panoreringar med både jubel och popmusik i bakgrunden.

Medan marknaden som fick representera Gabon visades ackompanjerad av den stereotypa, afrikanska musiken som består mer av tjut än ord, visades fotbollsstadion ackompanjerad av en popmusik som ”Vi” västerlänningar kan känna igen.

Kontrasten mellan bilderna på marknaden som är Gabons metonym och byggprojekten som får stå för Kina fortsätter. I scen B6 är det ytterligare bilder från marknaden, kameran är då i rörelse hela tiden vilket förstärker känslan av virrvarr. Det zoomas in, zoomas ut och förändras fokus. När Kina representeras är det i stället stilla översiktsbilder över en bred väg, byggd av Kina. En bild på en grävskopa med en kinesisk förare. Några kinesiska byggarbetare som står och pratar. Kameran är still och bilderna klipps inte så snabbt vilket ger intrycket av en lugn och rationell planering.¹⁶⁸

Återigen kan vi se hur de feminiserande egenskaperna om svaghet och irrationalitet förstärks när Afrika representeras, för medan Kina visar styrka med vad man kan åstadkomma så verkar gabonerna endast på ett oorganiserat sätt syssla med vad som får en att överleva för dagen.

Afrikas värde är djungel och djur

I den första delen av reportaget om Kina i Gabon betonas allt Kina gör för Gabon, men i slutet av bildscen B4 tydliggör reportern att det ska problematiseras genom att säga: ”Men det finns en annan sida av Kinas engagemang i Afrika.” Här finns en mängd alternativ för vad som ska komma sen, bland annat har Kina kritiserats för att konkurrera ut andra företagare, tvångsflytta afrikaner som bor på den mark de vill hyra eller köpa, anställa afrikaner med

---

¹⁶⁷ Bildscen, B2.

¹⁶⁸ Bildscen, B6.

inhumana villkor och under minimilön, betala mutor för att få sina kontrakt och plundra de afrikanska länderna på naturresurser.¹⁶⁹

Men framför att lyfta upp de gabonesiska människor som förlorar på Kinas satsningar i Gabon så lyfts några andra förlorare fram – djuren. Framförallt är det skogsefanterna och den orörda djungeln som betonas. Varför är just dessa aspekter viktiga? Delvis betonas en allmän djurrättsdiskurs, men framförallt är det i ekonomiska termer som även det här diskuteras. Nämligen hur den orörda djungeln med utrotningshotade djur kan bli en bra inkomstkälla för landet i framtiden när allt fler västerländska turister hittar till Gabon.¹⁷⁰

Ekoguiden Patrick Ogandaga blir huvudperson i den här bildscenen, han får representera den lokala kunskapen om hur man hittar djuren och berättar vad man ska vara försiktig för och hur elefanter ser ut när de attackerar på riktigt. Men själva konflikten mellan kapitalism och ekologi får han inte svara på några frågor om.¹⁷¹ Återigen kan vi se det här ur en neoliberal diskurs där konsumenten sätts i fokus, och det är ur vårt västerländska perspektiv. ”Vi” som turister.

Det stämmer också bra med den mediala myt om Afrika som den vilda djungeln, som tidigare har presenterats. En myt som går så långt att det också är först där som den västerländska publiken ibland finner sin identifikation.

Som Michira skriver: ”Question: When does a drought that threatens millions of lives become news that fits the front page of The New York Times? Answer: When animals die.”¹⁷²

Under 1992 när en torka ledde till svältkatastrof i ett antal afrikanska länder publicerade New York Times fem artiklar i ämnet inom loppet av åtta dagar. Tre av artiklarna fick stort utrymme, och de handlade om elefanter, noshörningar och andra utrotningshotade arter medan de andra två artiklarna fick mindre utrymme och saknade uppmärksamhet på framsidan – de handlade om afrikanska människor.¹⁷³

Slutligen kan sägas att i programmets delar som kan kopplas till Afrika intervjuas fem personer, av dem är en kvinna.

---

¹⁶⁹ Navarro, Peter, & Autry, Greg, *Death by China: Confronting the Dragon – A Global Call to Action*, Upper Saddle River, Prentice Hall, 2011, s. 107; Brautigam, Deborah & Xiaoyang, Tang “China’s Engagement in African Agriculture: Down to the Countryside”, *The China Quarterly*, 199, 2009, s. 705.

¹⁷⁰ Bildscen, B5.

¹⁷¹ Bildscen, B5.

¹⁷² Michira, s. 3.

¹⁷³ Michira, s. 3.

PROGRAM C, DEN SISTA DROPPEN

Huvudtemat i programmet är alkoholens baksidor. En övergripande sammanfattning av framträdande delteman skulle ge oss ämnena alkoholreklam, alkoholism, alkoholskador/dödsfall, alkoholkultur, relationen västvärlden – resten av världen, kvinnlig frigörelse, fattigdom, arbetsrätt och generationsklyftor.

Om vi i stället ser på de huvudteman som återfinns i de olika bildscener som utspelar sig i Afrika, i det här fallet Kenya, träder det fram en berättelse om hur alkoholbolag lurar och utnyttjar tjejer i Afrika som vill vara som de ”moderna” kvinnorna i västvärlden, se tabell 3.

Tabell 3. Program C, Den sista droppen

Nr.	Huvudtema	Huvudaktör/-er	Typ av bildscen
C1	Unga tjejer blir påtrugade nya alkoholvanor av de stora spritbolagen	Alkoholbolagen, unga kvinnorna Shipra & Anita	Vinjettanslag
C2	Hur alkoholäskan Snapp marknadsförs och vilka som dricker den	Snapp (alkoholbolag) Shipra & Anita	Etablering/intervju
C3	Hur alkoholjättar utnyttjar Kenyas svaga lag mot alkoholreklam	Alkoholinformator Benjamin Oghiambo	Kontextualisering
C4	Kvinnlig frigörelse med alkohol utifrån västvärldens dominans	Shipra & Anita, Benjamin, alkoholbolag	Fördjupning/förklaring
C5	Är de kenyanska tjejerna lurade av västerländsk alkoholreklam?	Shipra & Anita	Upplösning/konfrontation

Trots att alkoholbolagen själva aldrig uttalar sig så är det de som är i centrum under hela reportaget. Det är de som framställs som styrande och som andra förhåller sig till (Anita Kavojé och Shipra Murugi som dricker alkoholäsk och Benjamin Oghiambo som får tala om varför det ökar så mycket).

Den Andra kvinnan

Redan i anslaget framgår att huvudaktören är de anonyma alkoholbolagen. Det är de som ”fyller [...] unga tjejer med alkoholäsk (min kursivering)”.¹⁷⁴ Och ”spritbolagen lockar med alkoholäsk till unga tjejer (min kursivering)”. Senare säger reportern också att ”PR-maskineriet [...] har jobbat dygnet runt de senaste åren för att fånga unga tjejer (min kursivering)”.¹⁷⁵

Under de här resonemangen visas också bilder från alkoholäskan Snapps reklam, både videor och affischer. Snygga, slanka, självsäkra tjejer syns på bild medan vi får höra hur reklambolagen ”fångar” de verkliga tjejerna. Reklamen korsklippas med intervjubitar med Anita och Shipra som reportern refererar till just så, alltså genom att endast säga förnamnet. Bilderna på Anita Kavojé och Shipra Murugi är röriga med in- och utzoomningar och snabba

¹⁷⁴ Bildscen, C1.

¹⁷⁵ Bildscen, C3.

klipp. Det kan förstärka känslan av att de är berusade då de samtidigt sitter med varsin flaska alkohol i handen.¹⁷⁶

På intervjubilderna sitter de i sängen med benen uppdragna. Det liknar ett flickrum vilket ger känslan av att de är tonåringar som fortfarande bor hemma – trots att så inte är fallet. I slutet rör sig kameran över Anita i en extrem närbild vilket kan förstärka känslan av att hon är berusad. På många av bilderna hörs tjejerna fnittra, oavsett om vi ser dem fnittra eller inte.¹⁷⁷

Framställningen av de unga kvinnorna ger en känsla av att de inte är särskilt mogna, och dessutom inte särskild självsäkra och således inte alls särskild lika de tuffa kvinnorna på reklamvideon som dricker alkohol och som intervjubilderna korsklippas med.

Shipra Murugi och Anita Kavojé får exemplifiera de unga tjejer som beskrivs som offer för alkoholindustrin, samtidigt som de får ta initiativ och faktiskt göra saker. De ger sin syn på det positiva med alkoholen Snapp och dess budskap och vi följer dem en kväll när de gör sig i ordning för att gå ut. Således är de inte uteslutande passiva.

Exempelvis säger Anita Kavojé:

Man vågar göra saker som man inte törs i vanliga fall. Man blir som en annan person.¹⁷⁸

Och Shipra Murugi lägger till:

Jag är egentligen ganska blyg, men när jag är full pratar jag med alla!¹⁷⁹

Men de talar hela tiden utifrån sina egna upplevelser, och får inga frågor på hur de ser på alkoholkulturen i landet i stort. Vid vissa tillfällen närmar sig dock reportern dessa strukturella frågor, men även då låter han Anita och Shipra endast svara utifrån sig själva genom sättet han ställer frågorna på:

Har du andra dryckesvanor än dina föräldrar?¹⁸⁰

Eller i den avslutande scenen:

SVT har sökt företrädare för Snapp men de har inte svarat på vår förfrågan. Men Shipra och Anita ser sig inte som några offer för västerländsk reklam.

Unga kvinnor är målgrupp för deras reklamkampanjer. Känner ni er inte lurade av deras försäljningsknep?¹⁸¹

---

¹⁷⁶ Bildscen, C2.

¹⁷⁷ Bildscen, C2, C4.

¹⁷⁸ Bildscen, C2.

¹⁷⁹ Bildscen, C2.

¹⁸⁰ Bildscen, C4.

När de sedan svarar att de inte ser sig som lurade hörs flera ”hm” i högt tonläge av reportern, något som kan signalera att de kanske inte riktigt har ”fattat”.

Den känslan förstärks med vetskapen om att reportern redan vid flera tillfällen i reportaget har ifrågasatt Anita och Shipra, som när Anita Kavojje berättar att hennes pappa är pastor så att han definitivt inte dricker. I översättningen lyder reporterns fråga ”Har du inte lärt dig nåt av honom?” När den ställs på engelska låter den däremot så här: ”You didn’t learn anything from your daddy then?”¹⁸² Vilket snarare skulle kunna översättas med ”Så du har inte lärt dig någonting av din pappa?” vilket låter ganska hårt och möjligtvis även förminskande. Det förstärks av ordvalet ”daddy” som snarare brukar användas till små barn än till vuxna människor. Själv använder Anita Kavojje ordet ”dad”.¹⁸³

Vad är det då som gör alla dessa iakttagelser intressanta? Tillsammans bildar de en känsla av att Anita Kavojje och Shipra Murugi inte är vuxna, självständiga och smarta människor, vilket således är en typisk förminskning av just kvinnor som aktörer. Det hela blir extra problematiskt eftersom reportern väljer att rama in reportaget med temat ”kvinnlig frigörelse i Afrika”. Genom förminskningen av de unga kvinnorna blir således budskapet att de afrikanska unga tjejerna vill vara som de moderna kvinnorna i västvärlden men de lyckas inte, de är bara lurade av alkoholbolagen. Detta förstärker både uppdelningen mellan västvärlden och Afrika samt hierarkin däremellan.

Så här ger reportern bakgrunden i början av reportaget:

Alkoläsken Snapp har verkligen tagit Kenya med storm. Sedan den introducerade på marknaden för två år sedan har den blivit det självklara valet för unga storstadstjejer som vill vara moderna och självständiga.¹⁸⁴

Lite senare fortsätter reportern:

För unga kvinnor i Kenya tycks det handla om en frigörelse från gamla strukturer och ett samhälle där männen traditionellt har dikterat villkoren för hur kvinnor ska leva.

Och det är den frigörelsen som man lyckats sälja in att Snapp är en del av.¹⁸⁵

Citatet talar om det kenyanska samhället som starkt patriarkalt, det är också fallet i dag, men vad menas med traditionellt? Generellt så förstärktes och anammades patriarkala strukturer över hela Afrika som en följd av den västerländska kolonialismen som i sig var väldigt

---

¹⁸¹ Bildscen, C5.

¹⁸² Bildscen, C4.

¹⁸³ Bildscen, C4.

¹⁸⁴ Bildscen, C2.

¹⁸⁵ Bildscen, C4.

patriarkal. Innan kolonialismen var flera bantustammar matrilineära och matriarkala, Kikuyu, som är Kenyas största stam, tros ha varit en av dem¹⁸⁶.

Att ignorera det faktumet och slentrianmässigt behandla den afrikanska kvinnan som förtryckt medan den västerländska är frigjord är ett tydligt exempel på just den diskurs om ”den homogena bruna kvinnan som måste räddas” som många postkoloniala feminister kritiserar.¹⁸⁷

Landet Afrika

Den ovanstående analysen av den bruna kvinnan som vill bli lika frigjord som den västerländska bygger också på ett antagande om en skillnad mellan just den *afrikanska* kvinnan och den *västerländska*, som två separata enheter.

Just Afrika som en enhet är också genomgående. I det här reportaget syns det bland annat i hur Afrika behandlas som en marknad. Öl på olika afrikanska marknader har länge varit en stor inkomstkälla för alkoholbolagen. Men alkoholbolagen Snapps utveckling går inte att applicera på alla afrikanska länder, faktum är att den är specifikt introducerad i Kenya och det räcker att förflytta sig till grannlandet Uganda för att även unga, moderna, storstadstjejer ska undra frågande vad Snapp är.¹⁸⁸ Ändå talas om den afrikanska marknaden som just en marknad. Här i scen C2:

Alkoholindustrin gör vad den kan för att hitta nya marknader. Och nu är det Afrika som gäller.

Återigen blir motparten, nu kontinenten Afrika, passiv och feminiserad utifrån den förståelse som postkoloniala feminister som Mohanty erbjuder.¹⁸⁹ Det är de mäktiga, västerländska bolagen (mannen) som erövrar den passiva, afrikanska marknaden (kvinnan).

Reportaget bygger också på att alkoholbolagen är motparten till offren, de är den aktiva men också anonyma förövaren som har beskrivits tidigare. Men till skillnad från i reportaget om oljebolagen i Gabon i program B så låter man det här aldrig explicit framgå vad det egentligen är för bolag, kenyanskt, brittiskt, svenskt eller vad det nu kan vara. Trots att det är en textuell lucka så förstår vi dock att det är ett västerländskt bolag genom hur reportern beskriver situationen, se citerad text från slutet av programmet, sid 46.

---

¹⁸⁶ Mburugu, Edward & Adams, Bert, ”Families in Kenya”, i (red. Adams, Bert N. & Trost, Jan), *Handbook of world families* [Elektronisk resurs], Sage Publications, Thousand Oaks, Calif., 2009, s. 5.

¹⁸⁷ Nagy-Zekmi, s. 174.

¹⁸⁸ Birkner, Beverage world, ”EABL East African Breweries Limited, DIAGEO Africa Group”, <http://www.beverage-world.com/firmennews.php?keyfirma=2211025&sprache=uk>, hämtat: 2014-12-06

¹⁸⁹ Mohanty, s. 345.

Det är ett sätt att förminska ansvaret hos förövaren, vilket enligt van Dijk är en vanlig teknik när förövaren återfinns inom elitgruppen, som här är det västerländska ”Vi”.

Den apolitiska, svaga kontinenten

Reportagetets fokus på hur unga kvinnor vill konsumera sig till frigörelse bygger delvis på en neoliberal diskurs där vi främst ses som konsumenter, samtidigt innehåller också programmet en hel kritik mot just det, vilket bland annat syns i reporterns kommentarer i slutet av programmet, se citation på sida 46.

Det är ändå tydligt hur kapitalism och konsumtion står i förgrunden, och till och med reporterns eget berättande har en prägel av promotionsdiskurs. Meningsuppbyggnaden och tilltalet påminner om alkoholbolagens egen reklam, se citatet från scen C2 på sidan 47 då reportern berättar om Snapp som det ”självkära valet för unga storstadstjejer som vill vara moderna och självständiga”.

Videoreklamen för Snapp är återkommande, men det är också andra reklamsnuttar som sponsras av Snapp, samt inzoomningar på ett flertal affischer som gör reklam för alkoholäskan på stan.¹⁹⁰

Det är återigen en anonym aktör som är den mest aktiva och som driver reportaget, nämligen alkoholbolagen. Ingen uttalar sig dock från något alkoholbolag. Även andra till synes relevanta aktörer, så som den kenyanska regeringen, utelämnas. Det trots avsnitt som vidrör just staten, som när de svaga alkohollagarna nämns.¹⁹¹

Det här stödjer ytterligare den neoliberal diskursen då kollektiva insatser inte blir belysta.

Alkoholinformatören Benjamin Oghiambo har en intressant roll då han får representera den lokala experten och reportern frångår då tillfälligt rollen som den som drar alla slutsatser. Till en intervjubild på Benjamin Oghiambo berättar han att:

Den västerländska kulturen har delvis fått oss att glömma vår egen kultur och fått oss att känna oss jämbördiga med väst. Vi behöver inte ta efter deras livsstil för det men på grund av marknadsföring har unga kvinnor tagit den till sig. De vill känna sig jämställda med unga kvinnor i västvärlden.¹⁹²

Men Benjamin får inte heller han resonera mer i orsak och verkan, om det här är ett problem och vem som i så fall bär ansvaret. Han får inte heller bli en del av ett kollektiv eftersom hans grafik tydliggör att han är alkoholinformator, men inte åt vem. Det är troligt att han är

---

¹⁹⁰ Bildscen, C3.

¹⁹¹ Bildscen, C3.

¹⁹² Bildscen, C4.

medlem i någon typ av intresseorganisation, eller kanske till och med offentligt anställd, men det förklaras inte.

Reklamen, som vi förstår som västerländsk, är också modern med klubbmusik i bakgrunden, medan själva etableringen av landet Kenya i början av programmet återigen sker genom bilder på gatuförsäljare.

GENERELLA IAKTAGELSER

I alla de tre programmen används marknadsplatser som en bildmässig metonym för det afrikanska samhället, vilket i sig stämmer med mentala modeller och stereotyper om Afrika som outvecklat, rörigt och fattigt. De kan exempelvis skapa en förståelse av att de flesta inte har en anställning att gå till, utan man försöker klara sig genom att sälja saker på marknaden eller gatan. På afrikanska marknader är det ofta mycket barn, vilket stämmer bra med bilden av det utbildade Afrika, för annars hade väl barnen varit i skolan?

Flera av de stereotypa teman om Afrika som tidigare forskare har identifierat träder också fram. Som temat ”Afrika den vilda djungeln” i reportaget om Gabon när förloraren på den kinesiska involveringen framställs vara just djuren.¹⁹³

De ursprungliga, koloniala stereotyperna om den afrikanska människan som passiv och irrationell utan planering och strategi är också framträdande när vi ser hur landet Gabon saknar egna aktörer att utveckla landet och i princip inga afrikanska intervjupersoner pratar om strategier eller vägar framåt. Känslan förstärks av det episodiska berättandet.

Men den passiva beskrivningen av afrikaner utan strategier motsägs också genom att islamisterna i program A beskrivs som aktiva och i färd med att avancera. Men det är också just här som Pickerings förståelse av stereotyper, som något som har en förmåga att färga även motsägelsefull information så att det stärker stereotypen,¹⁹⁴ blir relevant.

I det här fallet blir det just förståelsen av islamisterna som irrationella fanatiker. Islamistgruppernas politiska kontext ignoreras och fokus är i stället på besinningslöst våld, ett våld som är både irrationellt och dessutom ett uttryck för deras (passiva) oförmåga att påverka med andra medel.

I programmen finns också en generell trend att fokusera på känslor i stället för på den större politiska kontexten. Vad känner offren gentemot förövarna? Är de rädda?

Fokus på känslor är en tendens som kan förstärkas av medielogiken och de förändringar i medielandskapet som tidigare har diskuterats då det både är lättare, det vill säga kräver mindre resurser, än att förklara ett komplext skeende och dessutom bidrar det till att lättare skapa engagemang hos publiken.

---

¹⁹³ Bildscen, B5.

¹⁹⁴ Harth, s. 3, 26.

Det här kan framstå som en ganska ensidig beskrivning av ett Korrespondenterna som helt misslyckas i en rättvis representation av Afrika, men så enkelt är det inte. För det första finns flera exempel på hur reportern medvetet försöker lämna den dominerande diskursen och visa en annan bild, som genom intervjun med imamen Hairera och oljeministern Ngoubou. Reportaget med Haira Harby i Mali handlar också om en kvinna i sig själv, och inte i relation till en man (även om reportaget främst är i relation till islamisterna), vilket går emot diskursen om den bruna kvinnan som ständigt förtryckt av den bruna mannen. Däremot får hon relatera till ett generellt förtryck i och med islamisterna.

Men dessa försök att hitta nya perspektiv dränks ändå i de dominerande diskurserna, och medievridningens strävan efter förenkling och konflikt.

Det är också symptomatiskt att dessa försök hamnar på en undanskymd plats i reportagen, mot slutet men inte i slutklämmen, vilket är fallet både i Ngoubous och Haireras fall. Generellt är medielogikens inverkan som starkast i början av programmen, vilket även tenderar att reproducera afrikanska stereotyper.

Om vi skulle välja att dela in varje program som Korrespondenterna gör i tre reportage skulle det innebära att varje säsong av Korrespondenterna består av trettio reportage och att vårsäsongen hade fem reportage från Afrika. Att en sjättedel av materialet kommer från Afrika söder om Sahara visar att representationen stämmer närmast exakt med andelen av världens befolkning.¹⁹⁵

Det i sig är ovanligt eftersom Afrika generellt är underrepresenterat i media.¹⁹⁶ Reportaget i program C närmar sig också ett livsstilsreportage snarare än hårda nyheter, vilket är ännu ovanligare när det gäller inslag från Afrika. Korrespondenterna lyckas således representera Afrika något mer, om än inte alltid något ”bättre”, än den generella mediebilden.

Statistiken ser dystrare ut när det gäller representationen av afrikanska kvinnor som i de olika programmen är en av nio, en av fem och två av tre.

Generellt i de tre programmen är också att reportern är mycket synlig. Både med egna reflektioner och genom att reportern är den som drar i princip alla tunga slutsatser, men också genom att rent faktiskt vara i bild. Reportern står ofta mellan de andra aktörerna och oss som publik. Det här förstärker känslan av andrafiering, möjligheten till identifikation finns snarare med reportern är med de andra människorna som reportern måste stå emellan för att kunna hjälpa oss att tolka.

---

¹⁹⁵ The World Bank, Data, ”Sub-Saharan Africa”, Population, 2013, <http://data.worldbank.org/region/SSA>, hämtat 2014-12-04.

¹⁹⁶ Elliot, s. 5-10; Media Monitoring Project, s. 4.

De ”realistiska” bilderna, alltså att känslan av en okonstlad verklighet, back stage eller live, förstärks också då reportagen upprepade gånger består av långa scener filmade när reportern går, åker bil eller liknande.

Den avpolitiserad i mediernas bild av Afrika som både van Dijk, Cottle och Hannaford har beskrivit är tydlig i alla tre programmen. Förutom oljeministern i program B så får ingen politiker eller statsman uttala sig. I stället är det företag respektive privatpersoner som skildras, vilket stämmer bra med den neoliberala diskurs som tidigare har tagits upp. Det här kommer att diskuteras ytterligare i avsnittet Diskussion, se sidan 53.

Resultaten från studiens tre frågeställningar har behandlats löpande, nedan följer en mer explicit indelning.

1. Vilken roll får de framträdande aktörerna spela och vilka aktörer kommer inte till tals?

Den drivande aktören som alla förhåller sig till är genomgående förövaren. Men det är en anonym förövare, islamister i program A, oljebolag i program B och alkoholbolag i program C. De flesta intervjuer är med ”offer” till dessa aktörer och de representerar sin egen relation till förövaren.

Det finns ett antal undantag där de intervjuade i stället tjänar på huvudaktören/förövaren som i fallet med de afrikanska studenterna i Kina och PR-chefen i Gabon. Vid några tillfällen får de intervjuade också representera den lokala experten som alkoholinformatören i Kenya och fredsarbetaren i norra Nigeria. I de här fallen är det slående att den lokala experten är just *lokal* och han (för det är bara män) får inte dra de generella slutsatserna eller sättas i ett större perspektiv ens i sig själv då han framstår som ensam snarare än en del av ett kollektiv.

Generellt ger det en bild av afrikaner som okunniga, då det är reportern som drar alla de ”svårare” slutsatserna.

2. Hur behandlas etnicitet och andrafiering?

Reportern är publikens ställföreträdare och står/sitter vid flera tillfällen mellan den intervjuade personen och ”oss” som publik, vilket skapar en möjlighet till identifikation snarare med reportern än med den intervjuade. Metonymen den afrikanska marknaden som används vid alla de geografiska etableringarna skapar också ett avstånd då miljön inte associeras med sådant som ”Vi” brukar identifiera ”Vår” västerländska miljö med.

När situationen i det afrikanska landet ska problematiseras görs det också vid flera tillfällen utifrån ”Oss” som möjliga turister och inte utifrån de som faktiskt bor i landet, vilket försvårar en identifikation med invånarna eftersom de aldrig får bli några subjekt.

Uppdelningen mellan Väst och Afrika är återkommande, och inget som ifrågasätts utan det ses som en adekvat uppdelning trots de båda kategoriernas heterogenitet. Men det är Afrikas homogenitet som förmedlas medan Väst blir kategorin ”Vi” just genom kontrasten mot Afrikas ”Dom”. Vid flera tillfällen talar också reporter och programledare om just ”Dom”.

3. Hur samspelar de olika modaliteterna (så som ljud, ljus, bild, tal, grafik, översättning) i skapandet av den rådande diskursen?

I de flesta fall bekräftar de olika modaliteterna varandra och verkar således förstärkande. I de fall då de snarare är utmanande är det mest när exempelvis texten inbjuder till en nyansering genom att i samband med islamisterna nämna deras motpart ”korrupta regeringar”, då visas bilder på islamisters våld snarare än regeringsmisslyckande vilket förstärker islamisterna som förövare snarare än att problematisera motparten.

Utöver miljöljuden är också musik viktigt i programmen och den muslimska bönesången är återkommande liksom bilder på moskéer och människor med slöjor. De här är bilder vi ser samtidigt som reportern talar om islamisternas terror, vilket främjar en koppling mellan islam och terror. Även bildvinklar och ljussättning tydliggör vilka som bör ses som förövare och vilka som är offer. Det finns dock flera tillfällen då de olika diskurserna går emot varandra. Den unga, blivande imamen Abdulrasac syns exempelvis gulla med sin dotter¹⁹⁷, vilket problematiserar bilden av honom som en fanatisk jihadist. I de här lite mer komplexa situationerna när olika diskurser motsäger varandra träder ofta texten fram som övertydlig för den dominerande diskursen. Inte bara medan reportern talar, utan också i intervjupersonernas egen översättning, se exempel på sidan 36.

Diskussion

Precis som den västerländska kolonialismen byggde på en expansion av den egna ekonomin och ett övertagande av den kolonialserade regionens ekonomi, är den afrikanska ekonomin ignorerad i de undersökta reportagen. Det är bara den informella ekonomin, marknadsplatserna, som visas medan den formella ekonomin domineras av Kina i program B och de västerländska alkoholbolagen i program C.

Det här stödjer en kolonial diskurs där den afrikanska ekonomin inte bara ignoreras utan också döms ut som ineffektiv. De västerländska kolonisatörerna ansågs ta vara på naturresurserna, och nu är det i stället Kina som gör det, utifrån program B.

Såväl de enskilda afrikanska aktörerna som de afrikanska staterna är också avpolitiserade. Som van Dijks, Cottles och Hannafords studier visar så är dagens rasism en dold, symbolisk och strukturell rasism som är beroende av en avpolitisering av människan och samhället. Att

---

¹⁹⁷ Bildscen, A10.

publiken vid flera tillfällen uppmuntras att se programmen genom konsumentens ögon, genom tonvikten på hur programmets aktörer påverkar möjligheten till turism, möjliggör just detta. Det moraliska ansvaret och identifikationen uteblir.

Hannaford menar att dagens fokus på etnicitet och ras är baserat på det sjunkande politiska engagemanget i offentliga angelägenheter¹⁹⁸. Med det i åtanke kan vi återgå till att titta på program A. När huvudtemat inte är den politiska konflikten, utan islamisternas terror i ett politiskt vakuum, blir islamisterna inte heller politiska varelser att förhålla sig till utan hotfulla Andra. Och dessa Andra identifieras med just etnicitet (afrikaner) och religion (islam).

Generellt är neoliberalism, kvinnoförtryck, islamism, jihadism och andrafiering framträdande diskurser. De symboler och stereotyper som används i dessa diskurser svarar mot koloniala synsätt och teman som postkoloniala forskare har identifierat. Det handlar exempelvis om passivitet, irrationalitet, emotionalitet och våldsbenägenhet.

Här är det viktigt att minas att Korrespondenterna inte produceras i ett vakuum. Förutom att andra medier ofta baserar sina framställningar på liknande diskurser och stereotyper,¹⁹⁹ så påverkar också andra elitinstitutioner, så som våra politiker, de rådande diskurserna. I Sverigedemokraternas partiledares Jimmie Åkessons sommartal 2014 sa han att ”islamism är vår tids nazism och kommunism.”²⁰⁰ Han sa också att de eventuella svenska islamister som befinner sig i Irak och Syrien ska stanna där: ”Sverige är inte längre ert hem”.²⁰¹

I programmen framstår det som att reporter och programledare vill att det ska förefalla som att de förmedlar en nyanserad bild, vilket stämmer väl med objektivitetsidealet och Fiskes synpunkt om att objektivitetsidealet riskerar att osynliggöra den dominerande diskursen. Men objektivitetsidealet är inte endast ett spel för gallerierna, ett par intervjuer som nyanserar bilden hörs, som intervjuerna med imamen Hairera och oljeministern Ngoubou. Här verkar det dock som att medievidningens tekniker med tillspetsning, förenkling, polarisering, intensifiering, konkretisering och personifiering får resultatet att bildscenerna ändå domineras av en förenklad och polariserad bild med fokus på konflikt och en tydlig distinktion mellan ”Vi” och ”Dom”.

Studiens resultat finner att de förenklingar och polariseringar som mediologiskt sker följer koloniala stereotyper. Koloniala stereotyper som kan förstås ur ett postkolonialt perspektiv. Det här betyder att rasism kan spåras från kolonialismen in i dagens mediediskurs, och där vi

---

¹⁹⁸ Hannaford, s. 396.

¹⁹⁹ Dijk, 1991, s. 6.

²⁰⁰ TT Nyhetsbyrån, ”SD-ledaren: Islamism är vår tids nazism”, *Dagens Nyheter*, 2014-08-03, <http://www.dn.se/valet-2014/sd-ledaren-islamism-ar-var-tids-nazism/>, hämtat 2014-12-05.

²⁰¹ Ibid.

genom analysmaterialet Korrespondenterna ser hur medielogiken verkar förstärkande. Genom att särskåda de här diskurserna går det också att peka på en dold, symbolisk och strukturell rasism som finns inbakad i media. De koloniala stereotyperna bygger nämligen på en värdering där ”Dom” beskrivs som sämre än ”Oss”.

Eftersom Korrespondenterna studerades utifrån ”least likely”-principen, det vill säga att sannolikheten att hitta en snedvriden och kolonial representation av Afrika ansågs vara mindre i ett fördjupande program med specialiserade reportrar, ger studiens resultat goda grunder för att anta att en liknande kolonial representation går att återfinna i även kortare och mer nyhetsbetonade tv-inslag om Afrika.

Med förståelsen av media som en producent av vår syn på världen blir det här problematiskt. Det visar att svensk media reproducerar rasism.

Skeptiker kan här påpeka att oavsett vad vi skildrar i medier, så bör publiken inte ses som en okritisk massa som indoktrineras av mediernas informationsflöde. Det är sant, vad som händer när publiken möter de olika diskurserna i ett inslag har dock undersökts i andra studier. Resultaten visar att även om det finns en viss grad av ifrågasättande, accepterar majoriteten av publiken mediernas sätt att formulera en händelse på. Bland andra har van Dijk genomfört ett antal intervjuer med läsare för att undersöka vad de minns och tror sig veta om en händelse. Han sluter sig till att:

[R]eaders accept these editorials wholesale, simply because they have no information or occasion to form alternative, anti-racist attitudes and ideologies. Here lies the core of the autonomous contribution of the Press to the reproduction of racism.²⁰²

Han går även så långt som att säga att:

[T]he media [...] define [...] the ideological boundaries of social representations.²⁰³

De här resultaten blir således intressanta utifrån den förändring av medielandskapet som just nu sker då flera forskare pekar på en ökad kommersialisering, fragmentisering och medievidning. Detta skulle kunna snedvrیدا den afrikanska representationen i västerländsk media ytterligare. Här har Korrespondenterna är stor möjlighet att med ett tematiskt berättande synliggöra de komplexa situationer som andra medier ofta ryggar för. Formatet med halvtimmesprogram med egna, specialiserade korrespondenter har stor potential.

---

²⁰² Dijk, 1991, s. 150.

²⁰³ Dijk, 1991, s. 244.

Sammanfattning

De analyserade programmen som berör Afrika i Korrespondenternas vårsäsong 2014 ger en samstämmig bild av att koloniala diskurser och stereotyper är vanligt förekommande.

Grundläggande är en uppdelning mellan ”Vi” och ”Dom” där publiken inte inbjuds till identifikation med programmets aktörer.

Kategorin ”Dom” symboliseras av metonymer och textuella beskrivningar som bygger på passivitet, irrationalitet, våld och känslor.

Huvudaktör i alla program är mer eller mindre anonyma förövare och motparten är främst förövarens offer. Det är en förenklad och polariserad bild av konflikt. Offren får mestadels tala utifrån sig själva och sina känslor, snarare än att fundera över de strukturella frågorna och ge problemen en politisk kontext.

Beskrivningarna är ofta könade på både mikro- och makronivå där den afrikanska kvinnan är underordnad men också hela den afrikanska kontinenten är feminiserad och underordnad och erövrar av andra. Bland annat erövrar västerländska alkoholbolag marknaden och kinesiska oljebolag naturresurserna.

De koloniala stereotyperna används för att förstärka och förenkla beskrivningarna, och de blir ett verktyg för medievridningen. Medielogiken spelar således en stor roll för hur Afrika representeras i Korrespondenterna.

Vid flera tillfällen sker ansatser till att nyansera bilden och gå emot de dominerande diskurserna. Vid de tillfällena betonas dock att det är undantag, varför den dominerande diskursen ändå har övertaget. Här blir också multimodaliteten central då bilduttryck, miljöljud, grafik och musik tenderar att utmana den textuella diskursen när den nyanserar bilden. Exempelvis blir den lokala experten intervjuad i norra Nigeria²⁰⁴ med halva ansiktet i skugga, vilket förstärker känslan av hot. Och när reportern nämner en möjlig motvikt och politisk kontext till islamisterna, nämligen korrupta afrikanska regeringar, visas endast bilder på våldsamma islamister vilket förstärker känslan av att de ändå är förövaren.

Sammantaget vrider således medielogikens tekniker till även den mer nyanserade bilden för att den ska stämma med de dominerande diskurserna som underbyggs av koloniala stereotyper och antaganden.

Förslag till framtida forskning

Då den här studien har genomförts med begränsade resurser finns det anledning att upprepa studien men med ett större analysmaterial. Det skulle både kunna vara fler program med afrikansk anknytning i Korrespondenterna, men också helt andra program. Det skulle bidra

---

²⁰⁴ Program A, bildscen.

till större möjlighet för en teoretisk generalisering och chansen att finna mönster för hur koloniala perspektiv genomsyras eller utmanas i medieframställningen i samspel med medielogiken.

Studien har också lämnat den organisatoriska delen och tillblivelsen av programmen därhän. En utvecklad studie skulle kunna ta några steg tillbaka för att analysera hur själva urvalsprocessen av material går till, samt hur reportrar och redaktörer resonerar under produktionsprocessen. På samma sätt skulle framtida studier kunna ta några steg framåt och göra en receptionsanalys. Hur påverkar de här diskurserna publikens tolkning av innehållet? Vad minns publiken tydligast? Och vilka budskap uppfattar publiken?

En kombinerad studie som kan följa ett program från tillblivelse till mottagande av publiken skulle här kunna ge ytterligare verktyg för att förstå hur mediers representation av Afrika underbyggs och dess efterverkningar i samhället, och således också bidra till en ökad förståelse av den moderna rasismen.

Källförteckning

BÖCKER

Adams, Bert N. & Mburugu, Edward & Trost, Jan, *Handbook of world families* [Elektronisk resurs], Sage Publications, Thousand Oaks, Calif., 2009.

Allern, Sigurd & Falkheimer, Jesper & Ghersetti, Marina & Shehata, Adam & Strömbäck, Jesper & Wiik, Jenny, (red. Nord, Lars & Strömbäck, Jesper), *Medierna och demokratin*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012.

Bhabha, Homi K., *The location of culture*, Routledge, London, 1994.

Berglez, Peter & Ekström, Mats & Larsson, Larsåke, *Metoder i kommunikationsvetenskap*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3., [utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012.

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva, *Diskursanalys i praktiken*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2007.

Cooper, Frederick, *Africa since 1940: the past of the present*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.

Cottle, Simon & Dijk, Teun Adrianus van, *Ethnic minorities and the media: changing cultural boundaries*, Open University Press, Buckingham, 2000.

Dijk, Teun Adrianus van, *Racism and the press*, Routledge, London, 1991.

Elliot, Deni, *Images that injure: pictorial stereotypes in the media*, Praeger, Westport, 1996.

Esaiasson, Peter & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.), *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

Fanon, Fanon, *Black skin, white masks*, Pluto Books: London, 2008.

Fiske, John, *Television culture*, Repr., Routledge, London, 1988.

Fiske, John, *Kommunikationsteorier: en introduktion*, Ny, rev. uppl., Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1997.

Ghersetti, Marina, *Sensationella berättelser: en studie av nyheter från Angola 1987 och om prinsessan Diana 1997 i dagstidningar, radio och TV*, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Univ. (JMG), Diss. Göteborg : Univ.,Göteborg, 2000.

Hannaford, Ivan, *Race: the history of an idea in the West*, Woodrow Wilson Center Press, Washington, D.C., 1996.

Hultén, Gunilla, *Journalistik och mångfald*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009.

Loomba, Ania, *Colonialism/postcolonialism*, 2. ed., Routledge, London, 2005.

Navarro, Peter, & Autry, Greg, *Death by China: Confronting the Dragon – A Global Call to Action*, Upper Saddle River, Prentice Hall, 2011.

Osterhammel, Jürgen, *Colonialism: a theoretical overview*, Marcus Wiener, Princeton, N.J., 1996.

Palme, Olof, *Olof Palme: en levande vilja tal och intervjuer*, Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, Stockholm, 1996.

Pickering, Michael, *Stereotyping: The Politics of Representation*, New York: Pilgrave, 2001.

Said, Edward W., *Orientalism*, [Ny utg.], Ordfront, Stockholm, 2000.

Thörn, Håkan, *Solidaritetsens betydelse: [kampen mot apartheid i Sydafrika och framväxten av det globala civilsamhället]*, Atlas, Stockholm, 2010.

Williams, Kevin, *International Journalism*, Sage Publications Ltd., London, 2011.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000.

VETENSKAPLIGA ARTIKLAR

Andén-Papadopoulos, Kari, "The Abu Ghraib torture photographs: News frames, visual culture, and the power of images", *Journalism*, February, 9:5-30, 2008.

Bonsu-Amoako, Nana, "Representations of Africa", *JMS (Hons)*, 2008.

Brautigam, Deborah & Xiaoyang, Tang "China's Engagement in African Agriculture: Down to the Countryside", *The China Quarterly*, 199, 2009.

Danjibo, Nathaniel & Oladeji, Abubakar, "Religion, Politics and Governance in Nigeria", *Religions and Development*, Working Paper 39, Nigerian Institute for Social and Economic Research, Ibadan, 2009.

Franks, Suzanne, "Reporting Africa: Problems and Perspectives", *Westminster Papers in Culture and Communication*, Communication and Media Research, Institute University of Westminster, 2005.

Harth, Amy, E., *Representations of Africa in the Western News Media: Reinforcing Myths and Stereotypes*, Illinois State University, 2012.

Lundahl, Mikaela, "Kvinnor, vithet och de andras litteratur" *Tidskrift för genusvetenskap*, nr1-2, 2010.

Machin, David, "What is multimodal critical discourse studies?", *Critical Discourse Studies*, 10:4, 2013.

Mahadeo, Michael & McKinney, Joe, "Media representations of Africa: Still the same old story?", *Policy & Practice: A Development Education Review*, Vol. 4, Spring, pp. 14-20, 2007.

Michira, James, "Images of Africa in the Western Media", 2002.

Mohanty, Talpade, Chandra, "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses", *Boundary 2*, nr. 3 p. 333-358, 1984.

Nagy-Zekmi, "Images of Sheherazade [1] Representations of the Postcolonial Female Subject", *Journal of Gender Studies*, Vol. 12, No. 4, Carfax Publishing, 2003.

Sampson, Terwase Isaac, "Religion and the Nigerian State: Situating the de facto and de jure Frontiers of State-Religion Relations and its Implications for National Security", *Oxford Journal of Law and Religion*, Vol. 3, No. 2, 2014.

Strömbäck, Jesper & Jönsson, Anna Maria, "Nyheter i konkurrens – journalistikens kommersialisering?" Paper presenterat vid Den 17:e Nordiska Medieforskarkonferensen, Ålborg, 2005.

Tikly, Leon, "Postcolonialism And Comparative Education", *International Review of Education*, Vol. 45, Issue 5-6, 1999.

Watts, Michael, "Antinomies of community: some thoughts on geography, resources and empire", *Geography: Making a Difference in a Globalizing World*, Transactions of the Institute of British Geographers, New Series, Vol. 29, No. 2, 2004.

ÖVRIGA KÄLLOR

Birkner, Beverage world, "EABL East African Breweries Limited, DIAGEO Africa Group", <http://www.beverage-world.com/firmenews.php?keyfirma=2211025&sprache=uk>, hämtat: 2014-12-06.

Camauër, Leonor & Nohrstedts, Stig, Arne, *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*, SOU 2006:21, Stockholm, 2006.

Kapadia, Saam, projektledare Korrespondenterna, telefonintervju, 2014-12-05.

Kulturdepartementet, Regeringen, "Sändningstillstånd för Sveriges Televisions AB", 2013. <http://www.svt.se/omsvt/fakta/public-service/article1713807.svt/binary/Sändningstillstånd%202014%20-%202019>, hämtat: 2014-10-23.

Media Monitoring Project, "The News in Black and White: An Investigation Into Racial Stereotyping in the Media", 1999.

Nationalencyklopedin, etnicitet, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/etnicitet>, hämtad 2014-12-07.

Nossiter, Adam, "China Finds Resistance to Oil Deals in Africa", *The New York Times*, 2013-09-13, http://www.nytimes.com/2013/09/18/world/africa/china-finds-resistance-to-oil-deals-in-africa.html?pagewanted=all&_r=1&, hämtat: 2014-12-07.

Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, "Yttrande över Public service-kommitténs betänkande Nya villkor för public service (SOU 2012-59)", Regeringen, 2013.

Statens medieråd, Mediernas plats i samhället, <http://mik.statensmedierad.se/mediers-roll/medielogik>, hämtat: 2014-12-04.

Sveriges Radio, "Mångfald", *Om Sveriges Radio*, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3113&artikel=2058657>, hämtat 2014-12-07.

Sveriges Television, "SVT:s policy för mångfald och likabehandling", <http://www.svt.se/omsvt/fakta/article1313218.svt/binary/Mångfaldspolicy>, hämtat 2014-12-07.

Sveriges Television, Korrespondenterna, "Om Korrespondenterna", <http://www.svt.se/korrespondenterna/> Hämtat: 2014-12-05.

Sveriges Television, Nyheter, "Här är SVT:s korrespondenter", <http://www.svt.se/nyheter/varlden/har-ar-vara-korrespondenter> Hämtat: 2014-12-0

The World Bank, Data, "Sub-Saharan Africa", Population, 2013, <http://data.worldbank.org/region/SSA>, hämtat 2014-12-04.

Transparency International, Nigeria, "Corruption Perceptions Index", 2014,
<http://www.transparency.org/country#NGA>, hämtat: 2014-12-04.

TT Nyhetsbyrån, "SD-ledaren: Islamism är vår tids nazism", *Dagens Nyheter*, 2014-08-03,
<http://www.dn.se/valet-2014/sd-ledaren-islamism-ar-var-tids-nazism/>, hämtat 2014-12-05.

ANALYSMATERIAL

Sveriges Television, "Den afrikanska islamisten", *Korrespondenterna*, vårsäsong 2014,
avsnitt 9/10.

Sveriges Television, "Soft power", *Korrespondenterna*, vårsäsong 2014, avsnitt 6/10.

Sveriges Television, "Den sista droppen", *Korrespondenterna*, vårsäsong 2014, avsnitt 3/10.

Appendix

ANALYSSCHEMA 1.

Nedan infogas analyschema ett som består av en övergripande analys för hela programmet och sedan separata analyser för varje indelad bildscen. Med bildscen menas den tematiska indelning som har gjorts i samband med analysen. En bildscen varierar mellan 20 sekunder och dryga 5 minuter. Till varje bildscen hör också en transkribering där en kan följa text och bild simultant.

ÖVERGRIPANDE ANALYS

Program:	
Säsong:	
Huvudsaklig geografisk plats:	
Vad förmedlas i rubriken?	
Vad förmedlas i anslaget innan intro?	
Vad förmedlas i anslaget under intro?	
Vad är huvudtemat?	
Vilka delteman finns?	
Vilka aktörer får spela en aktiv roll (är den positiv/negativ)?	
Vilka aktörer får spela en passiv roll (är den positiv/negativ)?	
Vem är den huvudsakliga berättaren?	
Vilka slutsatser dras (budskap)?	
Vem sammanfattar/drar slutsatser?	
Övrigt	

ANALYS PER BILDSCEN

Program:	
Tid:	
Bildscenens numrering:	
Typ av bildscen:	
Scenbeskrivning:	
Vilket är temat?	
Vilka aktörer finns?	
Hur beskrivs aktörerna?	
Vad får aktörerna representera?	

Vilken bakgrund presenteras?	
Vad har reportern för relation till tittaren?	
Vad har reportern för relation till den intervjuade?	
Vad förs för resonemang utifrån intervjuer/fakta?	
Vilket är det huvudsakliga budskapet?	
Vem sammanfattar/drar slutsatser?	
Övrigt	

TRANSKRIBERING AV BILDSCEN XX,

Bilder:	Text:

ANALYSSCHEMA 2.

Nedan infogas det andra analys-schemat. Den tredje analysen, av den sociala kontexten, gjordes simultant med resultatbehandling och analys direkt i studiens presentation.

Program	
Tid	
Bildscenens numrering	
Typ av bildscen	
Vad föreställer bilderna (denotativ genomgång av vinklar, ljus, närhet osv)?	
Vilken bild ges av objektet?	
På vilket sätt framställs hen som just det objektet (ex afrikan?)	
Vilken bild ges av de andra objekten/aktörerna?	
Vad sägs direkt/indirekt om fenomenet/aktörerna?	
Hur representeras fenomenet?	
Vad vill bilderna egentligen säga?	
Etiskt, demonstrativ eller emotionellt bevis?	
Vilka känslor anspelar den på?	
Skapar det distans eller närhet till sitt objekt?	
Fungerar bildens diskurs bekräftande eller utmanande gentemot texten?	
Hur ser den globala/lokala koherensen ut?	
Finns textuella luckor? På vilket sätt förutsetts mediekonsumentens förkunskap?	
Hur ger texten prov på implicit mening?	

Närvarande implikationer, finns det överflödigt information?	
Redogör för och undersök den lexikala stilen (ordval, metaforer, transivitet, modalitet, nominalisering)	
Övrigt	
